

# 6502 SAYILI TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN M. 80'E GÖRE PİRAMİT SATIŞLARIN ÖZEL HUKUK KAPSAMINDA GEÇERSİZLİĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DOĞAR

Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,  
İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0730-7366>,  
[mdogar@harran.edu.tr](mailto:mdogar@harran.edu.tr)

Geliş Tarihi | Received: 03.04.2024 Kabul Tarihi | Accepted: 23.05.2024  
İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.



Bu eser [Creative Commons Alıntı-Gayri Ticari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Atıf | Citation:

Doğar, Mehmet. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80'e Göre Piramit Satışların Özel Hukuk Kapsamında Geçersizliği". Medeni Hukuk Dergisi. 1/2 (2024), s. 179-213.

## Yazar Beyanı

**Mali Destek:** Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

**Yazarların Katkıları:** Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır.

**Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı:** Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.

**Etik Kurul Onayı Beyanı:** Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur.

**Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi:** Yazar, makalenin tüm süreçlerinde MHD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde MHD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın 5-6 Mart tarihlerinde gerçekleştirilmiş olan Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Tüketici Hukuku Sempozyumunda sunulan "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80 Kapsamında Piramit Satışlar" bildirisinin genişletilmiş hali olduğunu beyan etmektedir.

## Author's Declaration

**Financial Support:** The author, has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

**Authors's Contributions:** This article was prepared by the author alone.

**The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest:** No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

**The Declaration of Ethics Committee Approval:** The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

**The Declaration of Research and Publication Ethics:** The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of MHD in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that Civil Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study is an expanded version of the paper "Pyramid Sales within the Scope of Article 80 of the Law No. 6502 on the Protection of Consumers" presented at the Kırıkkale University Faculty of Law Consumer Law Symposium held on March 5-6.

## 6502 SAYILI TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN M. 80'E GÖRE PİRAMİT SATIŞLARIN ÖZEL HUKUK KAPSAMINDA GEÇERSİZLİĞİ

### ÖZ

Piramit satış, çok sayıda katılımcının herhangi bir mal veya hizmet satın almadan ya da çok düşük fiyattan satılan ürünleri yüksek kâr marjı ile satın alması karşılığında sisteme üye olduğu bir yapılandırma. Piramit satış sistemine giren katılımcıya, bu sisteme kendisi gibi girebilecek yeni katılımcıları bulması karşılığında kazanç elde edeceği vaat edilmektedir. Piramit satış sistemi, katılımcıya emek vermeden ve fiziksel (bedeni) bir çalışma olmadan kısa sayılacak süreler içerisinde yüksek kâr payı ödemeyi vaat etmekte ve bu yönüyle sistem, neredeyse bütün tüketici gruplarının yoğun ilgi gösterdiği hukuk dışı bir yapı haline gelmektedir. Piramit yapılanmasına dahil olan katılımcıların sayısına bağlı olarak az sayıda kişi yasal olmayan biçimde yüksek getiri elde etmektedir.

Geçmiş 1800-1900'lü yıllara dayanan piramit satış sistemi, piramit şeması, ponzi şeması, kartopu sistemi, kartopu satışı ve saadet zinciri gibi farklı isimlerle de anılmaktadır. Farklı isimler kullanılmasının sebebi hukuki, idari ve cezai yaptırımları atlatmak ve katılımcıları aldatmaktır. Zira isim değişikliği ile birlikte çeşitli sektörlerde (gıda, finans, kozmetik vs.) piramit sistemi kurulup, faaliyet gösterilmesi mümkün olmakta ve katılımcılara güven verilmektedir. Kimi zaman sistemin ismine, kimi zaman faaliyet gösterilen sektöre ama çoğu zaman sistemde bulunan tanıklara veya tanınmış kişilere güven duyan katılımcılar bu yapılandırmaya dahil olmaktadır. Sisteme dahil olan bu katılımcılar, diğer yeni katılımcılara güven sağlamak suretiyle piramit şeklindeki yapıyı sürekli büyütmektedir. Hukuk sistemleri tarafından getirilen bütün yasaklamalara rağmen piramit satış sistemi güncelliğini ve cazibesini her dönem korumaya devam etmektedir. Bunun en temel nedeni ise insanların kısa zamanda ve emek harcamadan yüksek kazanç beklentisi içerisinde olmasıdır.

Katılımcıların sisteme dahil olması için kısa vadede cazip kazanç oranları sunulurken, bu kazanç oranlarının küçük bir bölümü yine katılımcının ikna olması adına kısa sürede kendisine geri ödenebilmektedir. Türk hukukunda piramit satış sistemine dair ilk düzenleme 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) m. 80 ile getirilmiştir. İlgili düzenlemeye göre, piramit satış sistemi kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi yasaklanmıştır. TKHK m. 77/17 gereği bu düzenlemeye uymayanlar hakkında Türk Ceza Kanunu'nda yer alan cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

Son zamanlarda bankacılık ve finans sektörlerinde görülen piramit satış sistemi kavramı sürekli olarak değişime uğrasa da aslında hepsinin temelinde gerçekleşmesi neredeyse imkânsız yüksek kazanç beklentisi

bulunmaktadır. Piramit satış sistemi ile sık olarak karıştırılan ağ pazarlama (network marketing) ve çok katmanlı pazarlama (multi-level marketing) arasındaki farkların vurgulanması ise ayrı bir önem taşır. Zira bunların birbirinden ayırt edilmesi, ortaya çıkabilecek hukuki, cezai ve idari yaptırımların uygulanması yönünden kendini göstermektedir. Nitekim çok katmanlı pazarlama veya ağ pazarlaması, TKHK m. 80 çerçevesinde yasaklanmamakta ve suç olarak da kabul edilmemektedir. Piramit satış yönteminin unsurları ve hukuki niteliği incelenirken ağ pazarlama ile olan farklılıkları çalışmanın dışında tutulmuştur. Piramit satış sistemine dahil olan katılımcılar tarafından imzalanan sözleşmelerin özel hukuk yönünden geçerli olup olmadığı hususu ele alınacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Piramit Satış, Ağ Pazarlama, Çok Katmanlı Pazarlama, Ponzi Şeması, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun.

## **INVALIDITY OF PYRAMID SALES UNDER PRIVATE LAW ACCORDING TO CONSUMER PROTECTION LAW NO: 6502 ART. 80**

### **ABSTRACT**

Pyramid sales system is a structure in which many participants become members of the system without purchasing any goods or services, or in exchange for purchasing products sold at very low prices with a high profit margin. The participant who enters the pyramid sales system is promised to earn profit in return for finding other participants who can enter this system. In pyramid sales, a small number of people obtain illegally high returns, depending on the number of participants entering the system. The pyramid sales system promises to pay high dividends to the participant in a relatively short period of time without any effort or physical work, and with this aspect, the system becomes an illegal structure that attracts interest from all consumer groups.

The pyramid sales system, which emerged in the 1800s and 1900s, is also known by different names such as pyramid scheme, ponzi scheme, snowball system, snowball sales and pyramid scheme. The reason for using different names is to circumvent legal sanctions and deceive the participants. With the name change in the system, pyramid sales systems can be established in different sectors (e.g. finance, cosmetic or food industry etc.) and confidence is given to the participants. Participants sometimes join the system in the relevant sector, sometimes through their friends, relatives or famous people.

Participants included in the system constantly expand this structure by providing trust to other new participants. Despite all the prohibitions imposed by legal systems, the pyramid sales system continues to maintain its attractiveness every period. The main reason for this is that people expect high earnings in a short time and without effort.

Attractive earning rates are offered to participants to participate in the system, and a small portion of these earning rates are paid back to the participant in a short time to convince them. The first regulation regarding the pyramid sales system in Turkish law is Article 80 of the Consumer Protection Law No. 6502. According to the relevant regulation, establishing, disseminating and recommending a pyramid sales system is prohibited. According to Art. 77/17 of the Law on Consumer Protection No. 6502, the penalties in the Turkish Penal Code are applied to those who do not comply with this rule.

The name of the pyramid sales system, which has recently begun to be seen in the banking and finance sectors, is constantly changing, but the basis of all of them is the expectation of making high profits that is impossible to realize. It is of particular importance to emphasize the differences between

network marketing and multi-level marketing, which are often confused with the pyramid sales system. Distinguishing these three systems is important in terms of applying possible sanctions. As a matter of fact, multi-level marketing or network marketing is not prohibited within the framework of Law on Consumer Protection No. 6502, Art. 80 is not considered a crime. The differences with pyramid sales method and network marketing were excluded from the study. The validity of the contracts signed by the participants in the pyramid sales system will also be mentioned in the study.

**Keywords:** Pyramid Sales, Network Marketing, Multi-level Marketing, Ponzi Scheme, Consumer Protection Law No. 6502.

## GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca emek vermeden ve kısa yoldan yüksek kazanç elde etmenin yollarını aramıştır. Bundan yaklaşık yüz yıl öncesinde resmi kayıtlara giren piramit satış sistemi, sistemi kuran ve sonradan sisteme dahil olan katılımcılara (üyelere) kısa zamanda büyük meblağlar kazandırmayı vaat etmektedir. Piramit satış sistemleri, zaman içerisinde, hukuki yaptırımlarla karşılaşmamak adına değişik isimler ve yöntemler geliştirmiştir. Sisteme katılımı çekici hale getirmek adına değişik pazarlama teknikleri de kullanılmaktadır. Özellikle yüksek meblağlarda kazanç beklentisi bu piramit satış sistemini cazip kılan en önemli kriterdir. Hangi isim veya yöntemle kurulursa kurulsun, piramit sistemleri esasen katılımcılara asla gerçekleşmeyecek bir kazanç hayalinin pazarlanmasından ibarettir. Sisteme yeni katılımcıların dahil edilmesi ise piramit satışların mevcudiyetini devam ettirebilmesi için hayati önem taşımaktadır.

Piramit satış sisteminin tarihçesi incelendiğinde bu tür yapılanmaların geçmişi 1800'lü yıllara kadar dayanmaktadır. Bu sistem "ponzi şeması", "kartopu sistemi" veya "saadet zinciri" şeklinde ifadelerle bilinmektedir. Tarih boyunca piramit satış sistemi çeşitli pazarlama yöntemlerinin ardına maskelenmek suretiyle faaliyetlerini devam ettirmiştir. Tam da bu noktada "ağ pazarlaması (network marketing)" kavramı ile birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Piramit satış sistemi ile ağ pazarlaması kavramları benzer olmakla beraber bazı farklılar nedeniyle birbirlerinden ayrılır. Bu iki sistemin birbirinden ayırt edilmesi önem taşır, zira piramit satış sistemleri Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) m. 80 çerçevesinde yasaklanmış iken, ağ pazarlaması yasal bir faaliyet olarak kabul edilmektedir.

Piramit satış sistemi prensip olarak bir mal satışı veya hizmet sunumunu değil, sisteme üye kazandırılarak para veya malvarlığı elde etmeyi amaçlar. Halbuki ağ pazarlamasında üretici, kendi bünyesi dışında kişilerden perakende satış yapabilecek bir satış organizasyonu kurmaktadır. Bu organizasyona katılıp eğitim gören her katılımcı da gerçekleştirdiği satış miktarı üzerinden bir komisyon almaktadır. Katılımcı ağ pazarlama sistemine satış yapacak yeni üyeler kazandırarak onların yapmış olduğu satışlardan da belirli bir pay almaktadır. Bununla birlikte piramit satışlarda belirli bir ürün veya hizmetin satın alınması katılımcılar için bir ön koşul olarak yer almaktadır. Piramit satış sistemi ortaya çıktıktan sonra kurulan sözleşmeler ile yeni üyeler sisteme dahil olmaktadır. Ancak TKHK m. 80, piramit sisteminin kurulmasını, yeni üyeler kazandırılmasını ve hatta bu sistemin başkalarına tavsiye edilmesini dahi yasaklamaktadır. Bahsi geçen

yasaklara uymayanlara cezai, idari ve özel hukuk yaptırımları uygulanmaktadır. Bu çalışmada piramit satış sistemi kapsamında imzalanan sözleşmelerin özel hukuk bakımından geçerli olup olmadığı hususu incelenecektir. Çalışmada, piramit satış sistemi ile ağ pazarlaması arasındaki farklara ve piramit satışlara ilişkin idari ve cezai yaptırımlara yer verilmeyecektir. Ancak piramit satış sistemi ve ağ pazarlaması kavramları arasındaki ayrıma, sisteme üye olan kişilerin işlemiş olduğu fiiller ve yapılan sözleşmelerin geçerliliği önem arz ettiğinden, sadece yeri geldikince kısaca değinilecektir.

## I. BİR PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİ KAVRAMI VE TANIMI

Piramit satış sistemi, sisteme katılan bir üyenin başka bir üyeyi sisteme dahil ederek sadece para üzerinden risksiz para kazanılması şekline dayalı, ortada çoğunlukla ürün veya hizmet buldurmeyen bir iş modelidir<sup>1</sup>. Piramit satış sistemi katılımcının para veya bir malvarlığı koymak suretiyle başka katılımcıları da bulmasını şart koşan bir dolandırıcılık sistemi olarak da tanımlanmaktadır<sup>2</sup>. Piramit satışlar yasa dışı kurulan pazarlama ağına katılmak ve diğer katılımcıları belirli bir giriş ücreti ödeme karşılığında ikna etmek üzere kurulan bir sistemdir<sup>3</sup>.

Piramit satışlar genellikle büyük meblağlarda kâr vadeden bir iş modeli şeklinde yapılmakta ve müstakbel katılımcıları farklı teknikler kullanarak ikna etmektedir. Piramit satış sistemini maskeleyen iş modeli ise kurulduğu

---

<sup>1</sup> Tibor Tajti, "Pyramid and Ponzi Schemes And The Repercussions Of The Differing Regulatory Approaches Hungarian Developments In The Light Of Contemporary Global Trends" Hungarian Journal Of Legal Studies, (62) 2021, s. 27 vd. (E.T.: 03.05.2024). Eley Suzana Kasim ve Norlaila Md Zin ve Hazlina Mohd Padil ve Normah Omar, "Ponzi Schemes and its Prevention: Insights from Malaysia", Management&Accounting Review, Vol. 19, No.3, December 2020, s. 90; Surendranath Rakesh Jory ve Mark J. Perry, "Ponzi Schemes: A Critical Analysis" Journal of Financial Planning", (2011), s. 2 vd. <https://ssrn.com/abstract=1894206> (erişim: 10.03.2024). Howord N. Solodky, "Prohibiting Pyramid Sales Schemes: County, State and Federal Approaches to a Persistent Problem" Buffalo Law Review, 24 (3), 1975, s. 882-883; Ralph E. Stone ve Jerome M. Steiner Jr, "The Federal Trade Commission and Pyramid Sales Schemes" McGeorge Law Review, 15 (3), 1984, s. 880-882.

<sup>2</sup> Piramit satış sisteminin dolandırıcılık suçundan farkı için bkz. Hakan Hakeri, "Zincirleme Piramitsel Oyunlar Düzenleme Suçu", Yargıtay Dergisi, 27/1-2 (2001), s. 167-169; Ahmet Mertcan Develi, "Dolandırıcılık Suçunun Bir İşleniş Şekli Olarak Piramitsel Dolandırıcılık Suçu", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s. 92 vd. Hüseyin Tokat, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Piramit Satış Sistemleri" Terazi Hukuk Dergisi, 13/46 (2018), s. 55 vd.

<sup>3</sup> Selin Sert Sütçü, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80 Hükümüne Göre Piramit Satışlar" Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22/3 (2016), s. 2506; Hakeri, 163 vd.; İklimya Nur Ünal, Tüketicici Hukukunda Piramit Satış Sistemi, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023, s. 15 vd.

dönem bakımından zamanın teknolojik gelişmelerine uygun ve yeni iş modellerine paralel şekilde kurgulandığı görülmektedir. Piramit satış şeması ile katılımcılar bir ürün veya hizmetin satışından ziyade sisteme bir miktar para veya malvarlığının aktarılması konusunda teşvik edilmektedir<sup>4</sup>. Zira bu sistemin devam edebilmesi yeni katılımcıların sisteme üye olması ve var olan katılımcıların daha fazla malvarlığını sisteme aktarmasına bağlıdır. Ponzi şeması, piramit şeması, sonsuz zincir, kartopu satışı ve saadet zinciri olarak da adlandırılan bu sistemi ifade etmek için TKHK m. 80 “piramit satış” terimini kullanmıştır<sup>5</sup>.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80/1'e göre: “Piramit satış; katılımcılarına bir miktar para veya malvarlığı ortaya koymak karşılığında, sisteme aynı şartlar altında başka katılımcılar bulma koşuluyla bir para veya malvarlığı kazancı olanağı ümidi veren ve malvarlığı kazancının elde edilmesini tamamen veya kısmen diğer katılımcıların da koşullara uygun davranmasına bağlı kılan, gerçekçi olmayan veya gerçekleşmesi çok güç olan kazanç beklentisi sistemidir”. İlgili düzenlemede piramit satışların diğer yasaklanmayan pazarlama yöntemlerinden farklılıklarını ortaya koymak adına sistemi oluşturan unsurlar belirlenmektedir. Kanuni unsurların belirlenmesi, bu tür sistem içinde akdedilen diğer benzer sözleşmelerin de genişletici yorum yoluyla piramit satış sözleşmesi olarak nitelendirilmesini gerektirir<sup>6</sup>. Piramit satışlarda bir ürün veya hizmet satışının yapıldığı izlenimi yaratılmakla birlikte çoğu zaman bu ürün ederinin çok üzerinde bir fiyata satılmaktadır. Satılan mal genellikle kullanışsız ve işlevi olmayan ürünler olmaktadır. Ürünü satın alan katılımcının ödediği ücret ise “giriş ücreti” veya “katılım ücreti” olarak adlandırılmaktadır<sup>7</sup>. Ürünü satın alan katılımcı da TKHK kapsamında tüketici olarak kabul edilmektedir<sup>8</sup>.

<sup>4</sup> Kasım vd., s. 92.

<sup>5</sup> Piramit satışlardaki terim sorunu ve açıklamalar hakkında bkz. Büşra Altınbay, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uyarınca Piramit Satış Sözleşmeleri” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir (2019), s. 52-54; Murat Aydoğdu, *Tüketici Hukuku Dersleri*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s. 325.

<sup>6</sup> Ahmet Türkmen ve Burçin Aydoğdu, “Piramit Satış Sistemleri”, Milli Şerh (Edt. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, 2016, s. 1254.

<sup>7</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1249.

<sup>8</sup> Sert Sütçü, s. 2507. Tüketici kavramı için bkz. Şebnem Akipek Öcal, “Akipek Şerhi”, Milli Şerh (Edt. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, 2016, s. s. 55-56; Aydoğdu, s. 58; Sezer Çabri, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 73 vd.; Ahmet Karakocalı ve Ali Suphi Kurşun, *Tüketici Hukuku*, İstanbul: Aristo Yayınevi, 2015, s. 17.



Önemle belirtmek gerekir ki günümüzde piramit satışların temelinde herhangi bir ürün veya hizmet satışı bulunmamaktadır. Modern piramit sistemlerinde artık kurucu veya sponsorlara bir miktar para ödenmesine de gerek yoktur. Piramit satışların en önemli özelliği sisteme yeni üyelerin katılımını sağlamaktır. Farklı bir ifadeyle, piramit satış sisteminden kazanç sağlamak için bu sisteme yeni üye girişinin sağlanması zorunludur. Nitekim piramit satış sisteminin diğer dolandırıcılık sistemlerinden farkı, katılımcıların para kazanabilmek için bu sisteme yeni üye kazandırmak zorunda olduklarının bilincinde olmalarıdır<sup>9</sup>. Her katılımcı, kendisi için belirlenen kota sayısına göre yeni katılımcıyı sisteme üye yapmakla yükümlüdür. Aksi halde sisteme vermiş olduğu parayı amorti edemez. Sistemdeki üye kendisi için belirlenen asgari sayıdaki üyeyi bulduktan sonra kâr elde etmeye başlar fakat üyeler sistemin hangi kademesinde olduklarını ve sistemin ne kadar zaman daha devam edebileceğini asla öğrenemezler. Katılımcıların sistem içerisinde hangi kademe olduklarını bilememesi kâr ve zarar oranlarını tahmin etmelerini zorlaştırır. Zira sistemin ilk kademesinde olanların kâr elde etmesi ne kadar kesirse son kademedeki katılımcıların zarar etme olasılığı da o derecede kesindir<sup>10</sup>.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80/2 ise piramit satış sisteminin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesini yasaklamaktadır. Hatta sadece sisteme üye olanlar değil sisteme üye olmayanlar dahi piramit satış sistemini tavsiye edemez. Piramit satışlara ilişkin ilk fıkrada belirlenen unsurların piramit satışlarda bulunması o sistemin yasal bir oluşum olup olmadığına tespit edilmesi hususunda önem taşır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 80/1 incelendiğinde kanun koyucunun aslında klasik piramit sistemlerine atf yaptığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle klasik piramit sistemlerinde çoğu zaman bir ürün veya hizmet satışı bulunmamaktadır. Ancak klasik piramit sistemlerinin hukuki yaptırımlarla birlikte yasaklanması üzerine bu engellerin aşılması için modern piramit sistemleri kurgulanmaya başlamıştır. Nitekim uygulamada bir kısım piramit sistemler yasal bir yapılanma gibi görünmek adına bazı ürün veya hizmetlerin satıldığı ağ pazarlama (network marketing) şeklinde faaliyetlerini yürütmektedir<sup>11</sup>.

Modern piramit satış sistemi genellikle iki şekilde kurgulanmaktadır. İlk kurguda, kişi kendi işini kurmak için bir başlangıç paketini (belirlenen ücret

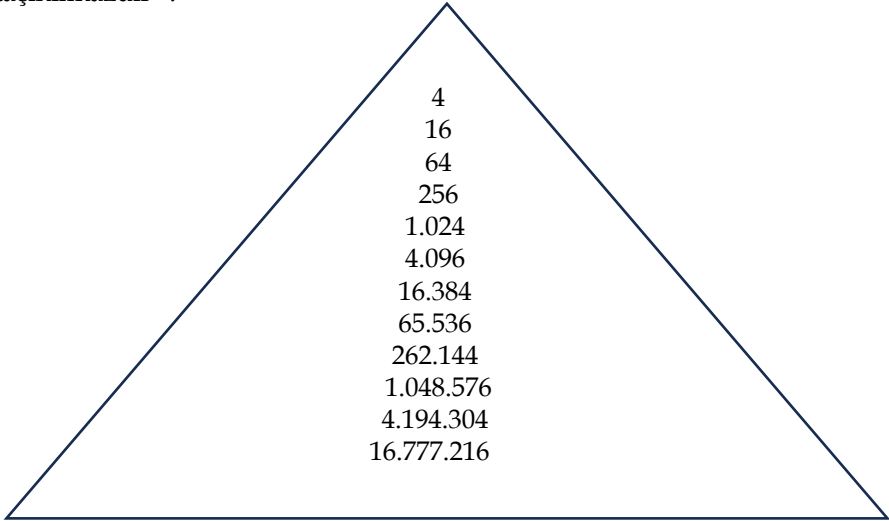
<sup>9</sup> Hakeri, s. 142; Tokat, s. 55 vd.; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1249.

<sup>10</sup> Jory ve Perry, s. 2 vd.; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1249.

<sup>11</sup> Altınbay, s. 55; Tokat, s. 56; Çabı, s. 1232 vd.

karşılığında) satın alır ve kendisine satışını yapacağı ürün verilir. Bu kişinin sisteme girmesini (katılmasını) sağlayan diğer kişi ise onun yapmış olduğu satışlardan bir komisyon elde eder. İkinci planlamada ise katılımcı bir ürünün tekrardan satışını yapmak üzere satın almakta ve satış miktarına göre belirlenen ödüllendirme sistemine göre kazanç sağlamaktadır<sup>12</sup>. Ürün satışı yapıp yapılmadığının önemi yoktur. Bu yöntemde hem o kişiyi sisteme dahil eden kişi hem de sistemin bizatihi kurucuları tekrar kâr elde etmektedir. Farklı bir anlatımla hem sisteme giriş ücreti hem de katılımcıların ağ içerisinde yapmış oldukları satışlardan komisyon alınmaktadır<sup>13</sup>.

Önceki paragrafta belirtildiği üzere, piramit satışların temelinde ürün satışı bulunmamaktadır. Bu sebeple sistemin varlığını devam ettirebilmesi için yeni üyelerin sisteme katılmaları elzemdir. Nitekim sistem kurucuları ile sisteme ilk giriş yapan katılımcıların kazanç elde edebilmesi, sisteme yeni üyelerin dahil olmasına bağlıdır. Piramit sistemler sonsuz sayıda katılımcıdan oluşan bir zincir kurabilmeyi hedeflese de sisteme dahil olacak kişiler sınırlıdır ve piramit'in belirli bir kademesinden sonra sistemin çökmesi kaçınılmazdır<sup>14</sup>.



Yukarıda yer alan örnek piramit şeması her üyenin dört katılımcıyı sisteme dahil edeceği varsayılarak kurgulanmıştır. Bahsi geçen piramit

<sup>12</sup> Hakeri, s. 142; Ünal, s. 75 vd.

<sup>13</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1251. Ürün satışı yapılan piramit satış sistemlerinde İşyeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği (İYDKSY) m. 25 düzenlemesinin uygulanacağı hakkında bkz. Altınbay, s. 55 vd. Ayrıca bkz. Şebnem Akipek Öcal ve İlhan Kara, *Tüketici Hukuku Dersleri*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021, s. 129-135; Ünal, s. 75-79.

<sup>14</sup> Hakeri, s. 137-138; Tokat, s. 56-57 vd.; Jory ve Perry, s. 2 vd.; Solodky, s. 881.

şemasında muhtemelen beşinci kademe veya sonrası katılanlar kazanç elde edemeden sistem çökecektir.

Piramit satış sisteminin genellikle bir tüzel kişilik (dernek, ticari şirket) olarak kuruldukları ve faaliyetlerine devam ettikleri görülmektedir. Ancak bu sistemin gerçek kişiler tarafından kurulması da mümkündür. Piramit sistemler yasadışı faaliyetlerini gizlemek adına zaman içerisinde karmaşık bir yapıya dönüşmüş ve başlangıçta istenen sisteme giriş ücreti zamanla (işlevsiz ve kullanışsız) bir ürünün satışına doğru evrilmiştir. Nitekim bazı sistemler başlangıçta yüksek katılım ücreti istemekte; bir kısmı yeni katılımcı koşuluna bağlı kazanç vadetmekte; bir kısmı ise bunların her ikisini de talep etmektedir. Bazı piramit sistemleri ise reklam, iş eğitimleri, kongre veya sempozyum toplantıları adı altında yüksek bedelli katılım ücreti talep edebilmektedir. Önemle belirtmek gerekir ki teknolojinin gelişmesi ve yeni pazarlama yöntemlerinin uygulanması ile birlikte piramit satış sistemlerinin hangi maskeleye yöntemlerini kullanabileceklerini öngörmek mümkün olmamaktadır<sup>15</sup>. Ancak hangi yöntem uygulanırsa uygulansın işin özü, sisteme yeni katılımcıların dahil olmasıdır<sup>16</sup>. Katılımcılar sisteme girdikten sonra kendilerine verilen bir ürün varsa bunu satmak ve yeni üyeleri sisteme dahil etmek zorundadır. Aksi durumda başlangıçta ödemiş oldukları ücreti amorti edip kâra geçmeleri mümkün değildir. Katılımcıların kendilerine verilen ürünleri satamamaları halinde bu ürünleri (aralarındaki anlaşma gereği) iade etme hakları bulunmamaktadır<sup>17</sup>.

## II. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK BAKIMINDAN PİRAMİT SATIŞ SİSTEMLERİ

Piramit satış sistemi veya diğer adıyla ponzi şeması dünyada ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkmıştır. Bu nedenle öncelikli olarak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sistem incelenmelidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde genel olarak piramit satışları düzenleyen federal bir

---

<sup>15</sup> Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak internet, sosyal ağlar, mobil cihazlar ve dijital finansal hizmetlere bağlı olarak bir piramit satış sistemi kurarak faaliyet göstermek geçmişe göre daha kolaydır. Piramit satışlara dair faaliyetler günümüzde mobil finansal hizmetler, kripto paralar, sosyal ağlar veya diğer mobil uygulamalar kullanılarak herhangi bir yerden basit şekilde yapılabilmektedir. Dijital platformların piramit satış sistemlerine yeni bir boyut kazandırdığı ve bu durumun "dijital ponzi girişimcilik" olarak adlandırılması gerektiği hususunda bkz. Esra Bulut, "Klasik Ponzi Girişimcilikten Dijital Ponzi Girişimciliğe: Benzer Taktikler, Farklı Platformlar", Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 14/22, (2022), s. 34 vd.

<sup>16</sup> Altınbay, s. 56.

<sup>17</sup> Sert Sütçü, s. 2507; Aydoğdu, s. 325-326; Ünal, s. 47.

yasa bulunmamakla birlikte piramit satışların yasal bir sistem olan network marketing'den (ağ pazarlaması) farklılığını ortaya koymak adına bazı kriterler belirlenmekte ve bunlar Adalet Bakanlığı (Department of Justice), Federal Ticaret Komisyonu (Federal Trade Commission-FTC) ile Menkul Kıymetler Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission-SEC) tarafından yayınlanmaktadır<sup>18</sup>.

Piramit satış sistemine ilişkin en kapsamlı kurallar FTC tarafından yayınlanmakla birlikte bu kurallar genel olarak piramit satışların diğer yasal organizasyonlardan ayırt edilmesini sağlayan bilgiler içermektedir<sup>19</sup>. Bu haliyle yayınlanan kurallar yaptırım içermemektedir. Piramit satış sistemine ilişkin yaptırımlar daha çok haksız rekabet hükümleri çerçevesinde ve yüzeysel şekilde ele alınmıştır<sup>20</sup>. Federal Ticaret Komisyonu, ticareti etkileyen haksız ve aldatıcı davranışların hukuka aykırı olduğunu düzenlemekle birlikte piramit satış sistemi bakımından katılımcılara kazanılacak paranın miktarı ve/veya bu paranın kazanılmasında sağlanan kolaylıkları aldatıcı hareket olarak kabul etmektedir<sup>21</sup>. Amerika Birleşik Devletleri'nde piramit satış sistemleri hakkında soruşturma yapma, gereken önlemleri alma ve suç duyurusunda bulunulması gibi idari konularda SEC kurumu görevlidir. Nitekim ilgili kurum menkul kıymet borsalarını düzenlemek ve iktisadi teşebbüsleri denetlemek ile yatırımcıların hakkını korumak amacıyla kurulmuştur<sup>22</sup>.

1975 yılında görülen "koscot" davası ile Amerikan hukuk sistemi piramit satış sistemlerine ne tür yaptırımlar uygulanabileceğini ve mahkemelerin somut olayda hangi kriterleri dikkate alması gerektiğini tecrübe etmiştir<sup>23</sup>. Bu

---

<sup>18</sup> Ünal, s. 27 vd.; Altınbay, s. 26.

<sup>19</sup> Bkz. <https://consumer.ftc.gov/articles/multi-level-marketing-businesses-pyramid-schemes>, [https://www.marylandattorneygeneral.gov/Securities%20Documents/Legal\\_Requirements\\_for\\_MLMs.pdf](https://www.marylandattorneygeneral.gov/Securities%20Documents/Legal_Requirements_for_MLMs.pdf). (erişim: 05.05.2024).

<sup>20</sup> Bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2019-title15/pdf/USCODE-2019-title15.pdf>, §. 78c. (erişim: 05.05.2024).

<sup>21</sup> Altınbay, s. 28 vd. Örnek soruşturma için bkz. <https://www.ftc.gov/news-events/news/press-releases/2008/07/pyramid-scheme-operator-settles-ftc-charges> (erişim: 05.05.2024).

<sup>22</sup> <https://www.sec.gov/about/mission> (erişim: 05.05.2024). Bununla birlikte ABD idari sisteminin dışında tüketicileri koruyan dernek ve diğer sivil toplum kuruluşları da mevcuttur.

<sup>23</sup> Diğer bir piramit satış sistemi soruşturması sonucunda açılan "amway" davasında distribütörlere satılan ürünlerin %70 oranında toptan veya perakende şekilde yeniden satılması ve bu satışın en az on farklı müşteri için gerektiği yönünde savunma yapılmıştır. Bu iddianın mahkemece kabul edilmesi sonrasında birçok network marketing şirketi bu kriteri nazara almış ve %70 yeniden satış ile en az on müşteri kriteri bir standart haline gelmiştir. İlgili dava ve karar için bkz. [https://www.ftc.gov/sites/default/files/documents/commission\\_decision\\_v](https://www.ftc.gov/sites/default/files/documents/commission_decision_v)

noktada, Federal Ticaret Komisyonu'nun yapmış olduğu soruşturma ve sonrasında dava açılması için suç duyurusunda bulunması, idari denetimlerin önemini ortaya koyması açısından değerlidir<sup>24</sup>. Mahkeme yargılama sonunda, piramit satış sisteminin doğası gereği aldatıcı bir yapılanma olduğu ve sonsuz bir döngü içerisinde kazanç elde etmenin mümkün olamayacağını, sisteme dahil olan üyelerin yatırmış oldukları parayı geri alıp kazanç elde etmelerinin başka kişilerin sömürülmesine bağlı olduğu tespitini yapmıştır<sup>25</sup>.

Federal yasaların dışında eyaletler de kendi iç hukuklarında piramit satış sistemini yasaklayan düzenlemeler getirmiştir. Nitekim bu kuralların ilki 1973 yılında New York şehrinde bir tüzük şeklinde yayınlanmış ve halktan aldatıcı beyanlar ile para toplanması yasaklanmıştır. Yasaklama gerekçesi olarak piramit satış sistemini kuranların kamuoyunu hile ve yanıltıcı yöntemlerle aldattığı ve sanki yatırım yapıyormuş gibi bir izlenim yaratıldığı belirtilmiştir. Sisteme başkalarının dahil olması ise bir ayrıcalık gibi sunulmakta ve sistem, potansiyel üyeler için cazip gösterilmektedir<sup>26</sup>. Günümüzde Connecticut<sup>27</sup>, Kuzey Carolina<sup>28</sup> ve Washington<sup>29</sup> gibi eyaletlerde yaptırımlar getirilmiş ve piramit satış sistemleri açıkça yasaklanmıştır. Amerikan hukuk sisteminde her eyaletin farklı kuralları olsa da piramit satış sisteminin yasa dışı sayılmasına ilişkin ortak unsur, sisteme dahil olan üyelerin yeni üyeler bulma karşılığında kazanç sağlayacak

---

olumes/volume-93/ftc\_volume\_decision\_93\_january\_-\_june\_1979pages\_618738. pdf (erişim: 05.05.2024). Ayrıca bkz. Ünal, s. 30 vd.

<sup>24</sup> Stone ve Steiner Jr., s. 881 vd.

<sup>25</sup> Stone ve Steiner Jr., s. 881-883 vd.; Ünal, s. 28-29 vd. Amerika'da NASDAQ borsasının eski icra kurulu başkanı ve saygın bir finansçı olan Bernard Madoff, 2008 yılında başlatılan soruşturma neticesinde kurmuş olduğu menkul kıymet yatırım varlıklarının aslında büyük bir piramit satış sistemi olduğu anlaşılmıştır. 2009 yılında başlayan yargılama sürecinde kurmuş olduğu şirkete yatırım yapan binlerce kişiden 64 milyar dolara yakın para toplandığı ortaya çıkan Madoff, yatırımcılara piyasa şartları ne olursa olsun yıllık % 10-12 arasında bir kâr payı ödemeyi vaat etmiştir. Bkz. [https://www.researchgate.net/profile/Claire-Nolasco/publication/257552927\\_Revisiting\\_the\\_choice\\_model\\_of\\_Ponzi\\_and\\_Pyramid\\_schemes\\_Analysis\\_of\\_case\\_law/links/5eab097945851592d6ae4efc/Revisiting-the-choice-model-of-Ponzi-and-Pyramid-schemes-Analysis-of-case-law.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Claire-Nolasco/publication/257552927_Revisiting_the_choice_model_of_Ponzi_and_Pyramid_schemes_Analysis_of_case_law/links/5eab097945851592d6ae4efc/Revisiting-the-choice-model-of-Ponzi-and-Pyramid-schemes-Analysis-of-case-law.pdf) (erişim: 05.05.2024).

<sup>26</sup> Solodky, s. 883 vd.

<sup>27</sup> <https://portal.ct.gov/dcp/common-elements/consumer-facts-and-contacts/pyramid-schemes#:~:text=Pyramid%20schemes%20are%20illegal%20under,it%20is%20an%20illegal%20pyramid.> (erişim: 05.05.2024).

<sup>28</sup> [https://www.ncleg.net/enactedlegislation/statutes/html/bysection/chapter\\_14/g\\_s\\_14-291.1.html](https://www.ncleg.net/enactedlegislation/statutes/html/bysection/chapter_14/g_s_14-291.1.html) (erişim: 05.05.2024).

<sup>29</sup> <https://www.atg.wa.gov/pyramid-schemes>, <https://app.leg.wa.gov/rcw/default.aspx?cite=19.275.030> (erişim: 05.05.2024).

olmasıdır. Bu unsur esasen piramit satışları diğer yasal pazarlama yöntemlerinden ayıran en belirgin unsurdur<sup>30</sup>.

Avrupa Birliği (AB) ise 11.05.2005 tarihinde "Haksız Ticari Uygulamalar Yönergesi"ni yayınlamıştır<sup>31</sup>. İlgili yönergenin ilk bölümünde genel hükümler, ikinci bölümünde ise haksız, aldatıcı ve saldırgan ticari uygulamalar düzenlenmiştir. Piramit satış sistemini yasaklayan hüküm ise ilgili yönergeye ekli Ek-I m. 14'te yer almaktadır. Buna göre, "tüketicinin ürün satışı ya da tüketimi yerine, esasen programa diğer tüketicileri dahil etmesinden kaynaklanan bir bedeli kazanma fırsatı için ödemedede bulunduğu bir piramit reklam programını kurmak, işletmek veya reklamını yapmak" haksız ticari uygulama olarak kabul edilmiştir<sup>32</sup>. İlgili madde incelendiğinde, piramit satış sistemi terimi yerine "piramit reklam programı kurmaktan" bahsedilmiş olsa da aslında kastedilen piramit satış sistemidir. Tüketicilerin bir mal veya hizmet satın almak yerine diğer üyeleri sisteme dahil etmesi ve bu şekilde kazanç sağlaması haksız ticari uygulama olarak tanımlanmıştır<sup>33</sup>. Avrupa Birliğine üye devletler bahsedilen yönergenin 13. maddesi gereği haksız ticari uygulamalar karşısında etkili, caydırıcı ve orantılı olacak şekilde yaptırım ve tedbirleri uygulamakla yükümlüdür.

Türk hukuk sisteminde 6502 sayılı TKHK yürürlüğe girmeden evvel piramit satış sistemlerinden zarar görenler somut olayın özelliğine göre culpa in contrahendo<sup>34</sup>, yanılma (TBK m. 30), aldatma (TBK m. 36), aşırı yararlanma (TBK m. 28) ile kapıdan satışlar (4077 sy. Kanun m. 8) hükümlerine dayanarak dava açabilmekteydi. Piramit satış sistemine dair sözleşmeler ahlaka aykırı olarak kabul edildiğinden bu sözleşmelerin kesin geçersiz oldukları yargı kararlarıyla da ortaya konulmuştur<sup>35</sup>. Bunlarla birlikte, piramit satış sistemi içerisinde akdedilen sözleşmelerin kumar ve bahis niteliğinde olduğu ve bu sözleşmeden doğan borçların eksik borç olarak tanımlanması gerektiği yönünde görüşler de vardır<sup>36</sup>. Ancak Tüketicinin Korunması Hakkında

<sup>30</sup> Altınbay, s. 30.

<sup>31</sup> 11.05.2005 tarihli 2005/29/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0029> (erişim: 06.05.2024).

<sup>32</sup> Örnek karar için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0515&from=EN> (erişim: 06.05.2024).

<sup>33</sup> Mehmet Ali Aksoy, "2005/29/AT Haksız Ticari Uygulamalar Direktifinde Düzenlenen Haksız Rekabet Halleri ve Uygulama Örnekleri", İÜHFİM, LXXIII (1), (2015), s. 307.

<sup>34</sup> Bu konuda bkz. Yasemin Durak, "Güven Sorumluluğu ve 'Culpa In Contrahendo'", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25 (1), (2017), s. 239-288.

<sup>35</sup> YHGKE. 1999/13-990, K. 1999/956, T. 17.11.1999. Karar için bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1257 vd. ve dipnot 3305.

<sup>36</sup> Hakeri, s. 150. Karşı görüş için bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1258. Ayrıca bkz. Ünal, s. 69 vd.

Kanun m. 80 düzenlemesi ile birlikte piramit satış sistemi kurmak ve bunun yayılmasını sağlamak adına yapılacak bütün hukuki işlemler açıkça yasaklandığı için bu tartışmaların bir önemi kalmamıştır. Kanun, tüketicilerin ekonomik çıkarını korumayı amaçladığından piramit satış sistemi kapsamında imzalanan herhangi bir sözleşme değil bu sistem dahilinde imzalanmış olan bütün sözleşmeler (kanuni unsurları bulunduğu sürece) kesin geçersizdir<sup>37</sup>. Güncel Yargıtay kararlarına göre bir organizasyonun piramit satış yapılması olup olmadığı belirlenirken Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'ndan o şirket hakkındaki son denetim raporu istenmeli ve alanında uzman bilirkişi incelemesi sonucuna göre karar verilmelidir<sup>38</sup>.

### III. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN UNSURLARI

#### A. Bir Miktar Para veya Malvarlığının Ortaya Koyulması

Piramit satış sisteminin ilk unsuru, katılımcıların sisteme girebilmek için bir miktar para veya malvarlığını ortaya koymasıdır. Sisteme dahil edilecek meblağ veya malvarlığı yerli para ya da yabancı döviz cinsinden olabilir<sup>39</sup>.

<sup>37</sup> Altınbay, s. 151-157; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259; Ünal, s. 103-105 vd.

<sup>38</sup> YHGK, E. 1999/13-978, K. 1999/955, T. 17.11.1999. "Mahkemece, her ne kadar taraflar arasında yapılan satış, piramit satış olarak değerlendirilip davanın kabulüne karar verilmiş ise de yapılan satış işleminin piramit satış olarak değerlendirilmesi için öncelikle piramit satışın unsurlarının, şartlarının ve piramit satış sisteminin somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması ve piramit satışa dair yapılan tespitin gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Mahkemece, sadece "piramit satış" nitelendirilmesi yapılmakla yetinilmiş, yapılan satışın hangi sebeplerle piramit satış sistemi olarak değerlendirildiği, sistemin özellikleri açıklığa kavuşturulmamıştır. Hal böyle olunca; mahkemece, öncelikle 6502 Sayılı Kanun'un 80. maddesi uyarınca piramit satışın unsurları, şartları ve sistemin özellikleri dikkate alınarak taraflar arasında yapılan satışın piramit satış olup olmadığının tespitinin yapılması gerekmekte olup, bu amaçla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın davalı şirket hakkındaki son denetim raporu da getirilerek konusunda uzman bilirkişiden taraf, mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınıp, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, açıklanan hususlar göz ardı edilerek eksik incelemeyle yazılı şekilde davanın kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir". Ayrıca bkz. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2016/26407, K. 2018/4057, T. 02.04.2018. Ayrıca bkz. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2016/18382, K. 2018/3212, T. 19.3.2018. www.kazanci.com (erişim: 04.05.2024). "Öncelikle 6502 Sayılı Kanun'un 80. maddesi uyarınca piramit satışın unsurları, şartları ve sistemin özellikleri dikkate alınarak taraflar arasında yapılan satışın piramit satış olup olmadığının tespitinin yapılması gerekmekte olup, bu amaçla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın davalı şirket hakkındaki son denetim raporu da getirilerek konusunda uzman bilirkişiden taraf, mahkeme ve Yargıtay denetimine elverişli rapor alınıp, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekir..." Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E. 2020/5156 K. 2021/6027 T. 4.6.2021. www.kazanci.com (erişim: 04.05.2024).

<sup>39</sup> Ayrıca bkz. ve karşı. İYDKSY m. 25/4: Doğrudan satıcı olarak sisteme dahil olmak isteyenlerden işe başlamaları ya da işe başladıktan sonra sistemde kalabilmeleri için giriş aidatı, başlangıç paketi, yenileme ücreti, aidat ve paket ücreti gibi herhangi bir isim altında bedel alınmaz.

Sisteme parasal değer ile ölçülebilen, malvarlığı içinde bulunan ve ekonomik değer taşıyan bir taşınır, taşınmaz, alacak hakkı, aynı hak, ticari hak veya fikri haklar dahil edilebilir. Klasik piramit sisteminde katılımcıdan sisteme dahil olabilmek için giriş ücreti talep edilmektedir. Piramit sistemin kendini konumlandığı çevreye göre değişmekle birlikte genellikle yüksek giriş ücretleri talep edilmektedir. Giriş ücreti, katılımcının sisteme girebilmesi için yapmış olduğu sözleşmede yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük olarak da ifade edilmektedir<sup>40</sup>.

Piramit satış sistemi, yapılanmasına göre, giriş ücretinin yanında katılımcılardan belirli bir ürün veya hizmetin de satın alınmasını zorunlu tutabilir. Günümüz piramit satış sistemlerinde (çoğunlukla) katılımcıların herhangi bir giriş ücreti yükümlülüğü bulunmamakla birlikte katılımcılara iade edilmemek üzere rayiç değerinin çok üstünde bir ürün veya hizmetin satıldığına rastlanmaktadır. Bu şekilde, herhangi bir giriş ücreti alınmasa dahi değerinin çok üstünde satılan ürün veya hizmet üzerinden giriş ücreti tahsil edilmektedir. Katılımcılara satılan ürünler genellikle kullanılmayan, satılması zor veya işe yaramayacak cins ürünlerden seçilmektedir<sup>41</sup>.

## B. Sisteme Dahil Olacak Yeni Katılımcılar Bulunması

Piramit satış sisteminin diğer unsuru sisteme üye olabilecek başka katılımcıların bulunmasıdır. Piramit satış yapılanmasına katılacak olan yeni katılımcıların sistemin öngördüğü kural ve şartlara uygun davranması da gerekmektedir<sup>42</sup>. Katılımcı sayısının çoğalması, elde edilecek kazancın artması anlamına da gelmektedir<sup>43</sup>. Nitekim katılımcılara vadedilen kazanç o katılımcının yeni üyeler bulmasına bağlıdır. Piramit satışlarda yeni üyelerin bulunması ilk olarak yakın sosyal çevre ile başlamaktadır. Katılımcılar sisteme dahil olabilecek yeni üyeleri etnik köken, hemşehri ilişkileri, dini veya mesleki gruplar arasından seçmektedir. Yakın akraba ve arkadaş grupları da sisteme girmesi için teklif yapılan diğer gruplardır. Katılımcı, yakın iş çevresini de sisteme dahil edebilmektedir. Ancak hangi sosyal çevre sisteme dahil edilmek istenirse istensin öncelikli olarak o grup üzerinde bir güven

<sup>40</sup> Sert Sütçü, s. 2509. Aynı görüşe göre, sisteme giriş için bir taşınmaz ortaya konuluyorsa tescil işleminin gerçekleştirilmesi, söz konusu bedel bir taşınır olarak ödenecek ise malın teslimi gerekmektedir. Bkz. Sert Sütçü, s. 2509; Altınbay, s. 61. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1254 vd.; Abdurrahman Savaş, *Network Marketing Sözleşmesi*, İstanbul: Der Yayınları, 2016, s. 178 vd.

<sup>41</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1254 vd.; Kasım vd., s. 99 vd.; Ünal, s. 75 vd.

<sup>42</sup> Sert Sütçü, s. 2511; Kasım vd., s. 102-104.

<sup>43</sup> Hakeri, s. 140 vd.; Develi, s. 93; Ünal, s. 48 vd. TKHK m. 80'de kullanılan "katılımcı" ifadesi yabancı literatürde "üye-member", "katılımcı-participant" veya "yatırımcı-investor" şeklinde kullanılmaktadır. Bkz. Ünal, s. 45 vd.



tesis edilmesi gerekir. Farklı bir anlatımla, katılımcı, sisteme yeni üyeler bulmak istiyorsa ilk önce o kişilerle samimiyet kurmalı ve sonrasında güvenilir olduğu izlenimi yaratmalıdır<sup>44</sup>.

Sisteme giren ilk üyelere vaat edilen kazanç sözünün yerine getirilmesi, piramit satışların başarılı olup yayılmasında önemli bir faktördür. Sisteme üye olan ilk katılımcıların kâr payı adı altında yapılan ödemeleri zamanında ve eksiksiz alması karşısında piramit sisteminin başarılı bir yapı olduğuna dair inanış artar ve sisteme üye olanlar yeni katılımcı bulmak için daha fazla çaba gösterirler. Bu bağlamda mevcut üyeler daha fazla yatırım yapmak istemekle kalmaz aynı zamanda sistemin gönüllü olarak pazarlamasını yapan kişi haline dönüşürler. Sisteme ilk üye olan katılımcıların lüks yaşam tarzları ve rahat para harcamaları da piramit satışlara yeni üye bulunmasında etkilidir. Zira bu yönüyle sistemin katılımcılara iyi kazanç sağladığı izlenimi oluşmaktadır<sup>45</sup>.

Piramit satış sisteminin unsurları incelendiğinde en hayati unsurun sisteme yeni katılımcıların girmesi olduğu görülmektedir. Zira emek vermeden veya herhangi bir üretim yapılmadan sistemin faaliyetlerini devam ettirebilmesi mümkün değildir. Ancak bu durumu göremeyen iyi niyetli yatırımcılara sistemin sürdürülebilir olduğu ve ciddi oranlarda kâr elde edebileceği gösterilmektedir. Piramit sistemler bu izlenimi çeşitli pazarlama yöntemlerini kullanmak suretiyle gerçekleştirmektedir<sup>46</sup>. Sisteme dahil olacak yeni katılımcıların bulunması, piramit sistemini yasadışı hale getiren unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı bir ifadeyle, piramit satış sistemini yasal bir sözleşme olmaktan çıkarıp yasa dışı hale getiren unsur sisteme yeni girecek üyelerin bulunmasıdır<sup>47</sup>. Yargıtay ise vermiş olduğu kararlarda piramit satış sistemine dahil olan üyelerin “aynı şartlarla yeni üye bulma” koşulunu sistemin esaslı unsuru olarak kabul etmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki sadece sisteme üye kazandırarak böylesi bir yapılandırmayı devam ettirmek imkansızdır. Sisteme katılımcı girişi sonlandığında doğal olarak bu yapılanma da nihayete erecektir. Piramit satış sisteminin sona ereceği zaten

---

<sup>44</sup> Bulut, s. 26 vd.; Kasım vd., s. 94. Eğitim seviyesi yüksek üst düzey kişiler de piramit satış sisteminin mağduru olmaktadır. Bkz. Develi, s. 94 vd.

<sup>45</sup> Bulut, s. 28; Ünal, s. 48 vd.

<sup>46</sup> Bu konuda bkz. Emrehan İnal ve Başak Baysal, “Tuzak Pazarlama (Ambush Marketing)” İÜHFİM, LXIV/1 (2006), s. 195-235.

<sup>47</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1255 vd.

kurulduğu andan itibaren açıktır ancak bu durumun ortaya çıkması belirli bir zaman dilimi gerektirmektedir<sup>48</sup>.

### C. Bir Miktar Para veya Malvarlığının Ortaya Koyulması

Piramit satış sisteminin son unsuru sisteme katılan üyelere bunun karşılığında bir miktar para veya mal varlığı kazancının vaat edilmesidir. Katılımcıların ne kadar tutarda kazanç sağlayacakları genellikle belirsizdir. Bu nedenle, katılımcılara sisteme girdikten sonra ne kadar sürede, hangi miktarda ve ne tür bir kazanç sağlayacağını belirtmeyererek sadece kazanç vaat edilmesi yeterlidir<sup>49</sup>.

Piramit satış sistemi kurucuları, katılımcılara düşük riskli, yüksek getiri sağlayan ve garantili kazanç elde edecekleri yönünde izlenim yaratmaktadır. Bunu yaparken genellikle katılımcıların anlamını bilmediği kelimeler, bazı teknik terimler veya akademik kavramlar içeren bir dil kullanmaya özen gösterirler. Katılımcılara bilhassa yeni yatırım alanlarından bahsedilerek bu alanlarda ciddi kazanç sağlanacağı hususunda güven yaratmaya çalışılır. Bununla birlikte katılımcılar çoğu zaman ilk defa duydukları yeni iş modelleri üzerinden yüksek kazanç elde edecekleri şeklinde ikna edilmektedir<sup>50</sup>. Finansal bilgisi zayıf yatırımcılar çoğunlukla kendilerine anlatılanları sorgulama gereği duymadığından yüksek getiri beklentisi ile sisteme katılmak istemektedir. Katılımcılar yeni ve daha önce tecrübe edilmemiş bir iş modeline şüpheci bakmak yerine pazarlama yöntemlerinin de etkisiyle, mevcut duruma yatırım fırsatı şeklinde yaklaşmaktadır. Bu durum, sistemin çekici hale gelmesinde önemli bir faktördür<sup>51</sup>.

Piramit satış sistemi kurucuları, gerçekte var olmadığı halde sanki bir üretim faaliyeti varmış gibi davranarak veya olmayan bir hizmetin sunulacağını belirtmek suretiyle kazanç vaadinde bulunabilirler. Bunu yaparken katılımcıların yardım etme güdülerini, dini inanışları veya etnik

<sup>48</sup> Nitekim TKHK m. 80'de belirtilen "gerçekleşmesi çok güç" ifadesi bu yönüyle ele alınmalıdır. Bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1256.

<sup>49</sup> Hakeri, s. 140; Develi, s. 93; Sert Sütçü, s. 2510; Altınbay, s. 62; Savaş, s. 177 vd.; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1255; Ünal, s. 48 vd.

<sup>50</sup> İYDKSY m. 25/3: Doğrudan satış şirketleri hızlı zengin olma fırsatları, gerçekleşmesi mümkün olmayan vaatler gibi sistemle ilgili yanıltıcı bilgiler veremez. Baskı kurma, aldatma, rahatsızlık verme ve bunlara benzer yollarla kişileri sisteme dahil olmaya zorlayamaz.

<sup>51</sup> Sert Sütçü, s. 2510 vd.; Bulut, s. 29 vd.; Altınbay, s. 60-62; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1255 vd.; Ünal, s. 48 vd.

kökenler kullanılmaktadır. Katılımcılara kazanç elde etme vaadinde bulunulurken bu sistemin güvenilir olduğu algısı da yaratılmaktadır<sup>52</sup>.

#### IV. HUKUKİ NİTELİĞİ

Piramit satış sistemi, yukarıda ifade edildiği üzere, genellikle tüzel kişilik (dernek, ticari şirket) şeklinde kurulmaktadır. Ancak bu sistemin gerçek kişiler tarafından kurulması da mümkündür. Piramit satışlar, bir ürün satışı veya hizmet sunumundan ziyade kişileri sisteme üye yapma üzerinden faaliyet yürütmektedir. Farklı bir anlatımla, satılan şey aslında yine sistemin kendisidir. Nitekim gerçekte var olmayan bir üretim faaliyeti varmış gibi gösterilmekte veyahut kullanışsız ya da işlevsiz bir ürün rayiç değerinin çok üzerinde bir bedele satılmaktadır<sup>53</sup>. Sistemin gelir kaynağı yeni katılımcıların bu yapılanmaya dahil edilmesidir. Sistemin nihai amacı, katılımcı şeklinde ifade edilen tüketicilerin sisteme dahil edilerek dağıtımcı hale getirilmesi ve sistem içerisinde kalmalarının sağlanmasıdır<sup>54</sup>. Piramit satış yapılanmasına ilk girişinde tüketici kabul edilen katılımcı, sisteme yeni katılacak kişileri bularak dağıtımcı olmakta, dağıtım ağını geliştirmek suretiyle de sponsor haline gelerek kendisine bağlı alt ekipteki kişilerin yapmış oldukları satışlardan kazanç elde etmektedir<sup>55</sup>.

Piramit satış sistemine dahil olabilmek için öncelikle katılacak üye (katılımcı) ve tüzel kişilik arasında bir sözleşme yapılmaktadır. Uygulamada genellikle “giriş sözleşmesi” olarak adlandırılan bu sözleşme öğretilerde “üyelik sözleşmesi” olarak da nitelendirilmektedir<sup>56</sup>. Farklı bir görüş, katılımcıların birtakım edimler üstlendiği, sistem kurucularının ise bir belirsiz bir kazanç vadettiği bu sözleşmeyi “katılım sözleşmesi” olarak isimlendirmektedir<sup>57</sup>. Katılımcı, üyelik sözleşmesi ile kendisine sözde indirimli verilen bir ürünü aşırı yüksek kâr oranı eklemek suretiyle başkalarına satmakla yükümlü

---

<sup>52</sup> Bulut, s. 29-30 vd.

<sup>53</sup> Savaş, s. 19 vd.

<sup>54</sup> TKHK m. 80 düzenlemesinde belirtilen “katılımcı” ifadesinin kanun koyucu tarafından bilinçli şekilde kullanıldığı ve “tüketici” ifadesinin yerinde bir kullanım olmayacağı hususunda bkz. Altınbay, s. 101, 125.

<sup>55</sup> Altınbay, s. 70.

<sup>56</sup> Sert Sütçü, s. 2512; Altınbay, s. 126.

<sup>57</sup> Ünal, s. 50 vd. Yazar, öğretilerde kullanılan “piramit satış sözleşmesi” ifadesinin yerinde olmadığını zira böyle bir sistem kurmanın kanunen yasaklandığını ifade ederek yabancı literatür kullanımına paralel olarak “piramit dolandırıcılığı” kavramı üzerinden hukuka aykırılığın incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

olmaktadır<sup>58</sup>. Esas itibariyle bir çerçeve sözleşme olarak da ifade edilen bu sözleşme, TBK m. 20'de düzenlenen genel işlem şartları özelliği de taşımaktadır<sup>59</sup>. Sözleşmede katılımcının (eğer varsa) sattığı ürünler üzerinden ne kadar gelir elde edeceği, yeni üyeler bulması halinde alacağı komisyon oranı ve bu üyelerin yeni üyeler bulması halinde nasıl bir kazanç sağlayacağı da belirtilmektedir. Yeni katılımcının sözleşmeyi imzalamasıyla birlikte sisteme ne kadar miktarda para veya malvarlığı koyacağı da belirlenir<sup>60</sup>.

Piramit satış sistemi kapsamında imzalanan üyelik sözleşmesinin vekalet sözleşmesi unsurlarını taşıdığına dair görüşler mevcuttur<sup>61</sup>. Türk Borçlar Kanunu m. 502 gereği vekâlet sözleşmesi, vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmedir. Vekalet sözleşmeleri özel güven ilişkisi gerektiren ve vekilin, vekalet verenin menfaatine hareket ettiği sözleşme olarak da tanımlanmaktadır<sup>62</sup>. Vekalet sözleşmesinde vekil, bir işi müvekkilin talimatını gözeterek, özen ve sadakat yükümlülüğüne uygun biçimde yapmak zorundadır ancak istenen sonucun gerçekleşmemesinden sorumlu değildir. Vekil, işin görülmesi esnasında bağımsızdır fakat bu bağımsızlık sadece işin görülmesinde vekâlet verenin talimatlarına uyma bakımından sınırlandırılmıştır (TBK m. 505). Bu duruma karşılık müvekkil eğer kararlaştırılmışsa ücret ödeme ile vekil tarafından yapılan giderleri ödeme borcu altındadır<sup>63</sup>. Vekalet sözleşmesinin zorunlu unsurları, bir işin veya hizmetin görülmesi, bu iş veya hizmetin başkasının menfaatine uygun görülmesi, iş veya hizmet görevinin bağımsız olarak yerine getirilmesi ile bir iş veya hizmetin sonucundan sorumlu olmadan işin görülmesidir. Vekalet sözleşmesinde vekile ücret ödenmesi bu sözleşmenin zorunlu ve kanuni bir unsuru değildir. Eğer sözleşmede öngörülmüşse veya teamül varsa vekil ücrete hak kazanır (TBK m. 502/3). Bununla birlikte vekâlet sözleşmesi her zaman vekâlet veren ve vekil tarafından sona

<sup>58</sup> Ancak buradaki yükümlülük bir zorunluluk şeklinde anlaşılmalıdır zira katılımcı yüksek getirili kazanç elde etmek istiyorsa bu ürünün satışına devam etmelidir.

<sup>59</sup> Sert Sütçü, s. 2512; Ünal, s. 66.

<sup>60</sup> Altınbay, s. 147 vd.; Aydoğdu, s. 325 vd.

<sup>61</sup> Ünal, s. 55-57 vd.

<sup>62</sup> Şebnem Akipek Öcal, "Vekalet İlişkileri", Borçlar Hukuku Özel Hükümler, (Edt. M. Turgut Öz), Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023, s. 697 vd.; Fahrettin Aral ve Hasan Ayrancı, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2022, s. 527 vd.; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 4. Bası, Ankara: Turhan Yayınevi, 2022, s. 541 vd.; Fikret Eren ve Ünsal Dönmez, *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, Cilt: IV, m. 207-392, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2023, s. 1553 vd.; Murat Aydoğdu ve Nalan Kahveci, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s.485 vd.

<sup>63</sup> Aral ve Ayrancı, s. 532; Akipek Öcal, s. 703 vd.; Eren ve Dönmez, s. 1561 vd.

erdirebilir veya feshedilebilir. Vekaleti her zaman geri alabilme hakkı vekâlet verene, feshetme hakkı ise vekile ait bir haktır (TBK m. 512).

Vekâlet sözleşmesinin unsurları nazara alındığında piramit satış kapsamında imzalanan üyelik sözleşmesinin vekalet sözleşmesi olarak kabul edilmesi doğru görünmemektedir. Zira piramit sözleşmesinin unsurları incelendiğinde bir işin görülmesi bu sözleşmenin bir unsurunu oluşturmamaktadır. Üyelik sözleşmesi ile sisteme dahil olan katılımcı, sistemi kuran firmanın herhangi bir işini yapma burcu altına girmemektedir. Vekâlet sözleşmesinin diğer bir unsuru olan başkasının hesabına ve menfaatine hareket etme unsuru bakımından da üyelik sözleşmesinin vekalet sözleşmesi niteliğinde olduğu söylenemez. Çünkü sisteme dahil olan katılımcı kendi nam ve hesabına hareket etmektedir. Kaldı ki piramit satış organizasyonuna dahil olan kişi, yeni katılımcı bulmak zorunda olmayıp, sözleşmede belirtilen kazançları elde etmek istiyorsa sisteme yeni üyeler kazandırmalıdır<sup>64</sup>.

Piramit satışlarda üyelerin ödemiş olduğu üyelik ücreti aslında piramit sisteminin üst katmanında bulunan üyelere vaat edilen kazancın finansmanını sağlar. Bu açıdan bakıldığında piramit satış sistemi çerçevesinde imzalanan üyelik sözleşmesinin eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olup olmadığı hususu da incelenmelidir. Türk Borçlar Kanunu m. 129/1'e göre, kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşme ile vaat eden, vaat ettirene, üçüncü kişiye ifada bulunacağını taahhüt eder. Borçlunun, borcundan kurtulabilmesi üçüncü kişiye ifada bulunmasına bağlıdır<sup>65</sup>.

<sup>64</sup> Sert Sütçü, s. 2513; Altınbay, s. 129-130. Aksi görüşte, Ünal, s. 56 vd. Yazara göre, üyelik (katılım) sözleşmesinde yer alan ve katılımcının asli edimlerinden biri olan "aynı koşullar altında yeni katılımcılar bulma" yükümlülüğü vekalet sözleşmesinin "iş görme", "işin müvekkilin menfaatine ve iradesine uygun görülmesi" ve "bağımsız olma" unsurlarını taşımaktadır. Katılımcı, sistem kurucusunun varsa belirlediği süre içerisinde ve belirlediği sayıda yeni katılımcıyı bularak bu kişileri sisteme dahil etme yükümlülüğünü üstlenmektedir. Katılımcı, bu yükümlülüğü yerine getirirken bağımsız şekilde hareket edebilir. Üstlenilen bu edim, sistem kurucusu adına ve onun talimatları doğrultusunda ve bağımsız şekilde bir iş görmedir. Bkz. Ünal, s. 56 vd.

<sup>65</sup> Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde borçlu ve alacaklı olmak üzere iki taraf olmakla birlikte sözleşmeye taraf olmayan ancak yararına sözleşme yapılmış olan bir lehtar mevcuttur. Borçlu, borcunu lehtara ifa ederek borcunu yerine getirebilir. Üçüncü kişi yararına sözleşme, lehtarın sözleşme ile kararlaştırılan ifayı borçludan doğrudan isteyip istememesi bakımından iki gruba ayrılır. Lehtar, ifayı bizzat talep edemiyor ve lehtara ifada bulunulmasını sadece alacaklı talep edebiliyorsa bu sözleşme eksik üçüncü kişi yararına sözleşme; lehtarın borçludan bizatihi ifayı talep edebileceği sözleşmeler ise tam üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul edilmektedir. Bkz. M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, 19. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021, s. 288; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2015, s. 1141-1148.

Katıldığımız görüşe göre, piramit satış sözleşmesi eksik üçüncü kişi yararına sözleşme niteliği taşımamaktadır<sup>66</sup>. Zira piramit satışlarda yeni katılımcı, sözleşme ile üstlenmiş olduğu edimi sistemi kuran tarafa ödemekle borcunu ifa etmiş olur. Farklı bir anlatımla, sisteme katılacak olan üyenin mevcut bir üye (veya farklı birine) ödeme yaparak ifade bulunması piramit satış sistemleri içerisinde yer alan bir unsur değildir. Yeni üye, sisteme dahil olabilmek için ödemiş olduğu paranın bir bölümünü mevcut katılımcılarla paylaşmayı kabul etmektedir. Sistem içerisinde bulunan mevcut üyelerin yeni katılımcılar bularak kazanç sağlamasının dayanağını ise üyelik sözleşmesi oluşturmaktadır<sup>67</sup>.

Bir görüşe göre, piramit satış sistemine katılmak için imzalanan üyelik sözleşmesi isimli bir sözleşmedir. Aynı görüş, piramit satış sistemi sözleşmesinin tanım ve unsurlarının TKHK m. 80/1'de açıkça düzenlenmiş olmasını gerekçe göstermektedir<sup>68</sup>. Her ne kadar TKHK m. 80'de "bir miktar para veya malvarlığı ortaya koymak" ve "sisteme aynı şartlar altında başka katılımcılar bulmak" şeklinde bir ifade yer alsada kanun koyucunun, açıkça yasaklamış olduğu bir yapılanma bakımından tarafların asli yükümlülüklerini düzenlemiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki amaçsal yorum nazara alındığında kanun koyucunun piramit satış sözleşmesi ile tarafların asli edimlerini düzenlemeyi amaçladığı söylenemez<sup>69</sup>. Bununla birlikte piramit satış sözleşmesinin unsurlarından biri olan "bir miktar para ya da malvarlığı kazancı beklentisinin vaat edilmesi" gibi soyut bir edimin kanun koyucu tarafından hüküm altına alınmış olduğu da düşünülemez<sup>70</sup>. Nitekim kanun koyucu aslında TKHK m. 80 ile isimli bir sözleşme düzenlemek yerine yasaklanmış bir yapılanmanın unsurlarını belirtmek istemektedir<sup>71</sup>. Kanunun bir sözleşmeyi sadece ismen zikretmiş

<sup>66</sup> Ünal, s. 58 vd.; Sert Sütçü, s. 2513; Altınbay, s. 130 vd.

<sup>67</sup> Sert Sütçü, s. 2513; Altınbay, s. 130 vd.; Ünal, s. 58 vd.

<sup>68</sup> Bkz. Altınbay, s. 134-135.

<sup>69</sup> Türk Medeni Kanunu m.1 gereği Kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. Kanunun yorumunda, kanun metninin anlam ve ruhu ile özü önemlidir. Bu ruh, kanun kuralının izlediği gayeden çıkarılır. Buna gai (amaçsal) yorum ve kanun kuralının amacına göre yorum denir. Bir kanun hükmünün kanuna konuluş amacına aykırı bir sonuç doğuracak şekilde yorumlanması hukuk ilkelerine ve kanunun hem sözü ile hem de özü ile uygulanmasını öngören TMK m. 1 ile uygun düşmez. Bkz. YHGK E. 2004/4-40, K. 2004/113, T. 25.2.2004. www.kazanci.com (erişim: 04.05.2024). Ayrıca bkz. Erden Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit*, 2. Baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Enstitüsü Yayınları, 2013, s. 4 vd.; Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005, s. 60-66.

<sup>70</sup> Kanunda az veya çok ayrıntılı olarak düzenlenmemiş sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Eren ve Dönmez, s. 18; Kuntalp, s. 7 vd.; Aral ve Ayrancı, s. 79; O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1*, İstanbul: Legal Yayınevi, 2015 s. 214.

<sup>71</sup> Bkz. Kuntalp, s. 4; Ünal, s. 34.

olması onu isimli sözleşme haline getirmeyeceği gibi açıkça yasaklanan bir yapılanma unsurlarının madde metninde zikredilmesi onu isimli bir sözleşme haline getirmez. Bu nedenle piramit satış sözleşmesi isimsiz bir sözleşme olarak kabul edilmelidir<sup>72</sup>.

Piramit satış sözleşmesinin isimsiz bir sözleşme olması nedeniyle isimsiz sözleşmelerden hangi türe dahil olduğunun tayini gerekir. Zira isimsiz sözleşmeler birleşik<sup>73</sup>, karma<sup>74</sup> ve kendine özgü sözleşmeler olarak üç gruba ayrılmaktadır. Kendine özgü (sui generis) sözleşmeler içerdiği unsurlar bakımından kanunda düzenlenen sözleşme tiplerinde yer almayan ve tamamen yeni bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır<sup>75</sup>. Kendine özgü sözleşmeler günlük hayatın getirmiş olduğu ihtiyaçlardan dolayı ortaya

<sup>72</sup> Kuntalp, s. 4. Bir sözleşmenin tipik olarak kabul edilebilmesi için mutlaka kanunda düzenlenmiş olması gerekmez. Tekrarlanan bir uygulamanın sonucunda, teamüle veya örf ve âdet hukukuna dayalı olarak isimsiz bir sözleşmenin de tipleşmesi mümkündür. Nitekim isimsiz tipik sözleşmeler uygulamada o sözleşmenin değişen ihtiyaçlara bağlı olarak sürekli tekrar edilmesi sonucu da ortaya çıkabilir. Ancak uygulamada bir sözleşmenin sürekli kullanılıyor olması başlı başına yeterli olmayıp bu uygulamanın hukuk düzenince hedeflenen adalet olgusuna da uygun olması gerekir. Bununla birlikte o sözleşme yargı kararları ve öğreti tarafından da en azından benimsenmiş olmalıdır. Bkz. Kuntalp, s. 7-13. Bu açıklamalardan hareketle, piramit satış sözleşmesinin sistemi kuran tarafta sürekli kullanılıyor olması onu tipik hale getirmez. Kaldı ki TBK m. 20/1 gereği bu sözleşmeler genel işlem şartları içermekte ve TKHK m. 80 ile açıkça yasaklanmaktadır. İlgili hüküm objektif, herkes için geçerli ve emredici bir kuraldır. Bu nedenle, TKHK m. 80'in açıkça yasakladığı bir sözleşme, piramit sistemini kuran tarafın menfaatleri ön planda tutularak ve Kanun'a aykırı şekilde müteaddit defa kullanılmakla tipik hale gelmez.

<sup>73</sup> Hukuki nitelik ve özellikleri farklı olan birden fazla sözleşmenin kendi özellik ve niteliklerini kaybetmeksizin birbirinden ayrı ve bağımsız olarak tarafların iradesiyle bağımlı hale getirildiği sözleşmelere birleşik sözleşme denir. Birleşik sözleşmelere o sözleşmeyi oluşturan sözleşmelerin her birine özgü kurallar uygulanır. Bu sözleşmeler, bağlı sözleşmeler olarak da adlandırılır. Birleşik sözleşmeler ortak bir amaç doğrultusunda şart ilişkisi ile birbirine bağlanmış ancak hukuki nitelik ve özelliklerini koruyan sözleşmeler topluluğudur. Bağlı sözleşmeler birbirine bozucu şart ilişkisi ile irtibatlanmışlar ve birbirine bağlanmışlardır. Sözleşmelerden birinin geçersizliği ve ifa edilmemesi halinde veya başka bir sebeple sona ermesi durumunda diğer sözleşme bozucu şartlı olgu gerçekleştiğinde sona erer. Bkz. Antalya, s. 215 vd.; Eren, s. 209 vd.

<sup>74</sup> Karma sözleşmeler, kanunda düzenlenmiş veya düzenlenmemiş sözleşme tiplerine ait farklı esaslı unsurların, kanunun öngörmediği tarzda bir araya getirilmesi ile meydana gelir. Karma sözleşme içinde yer alan isimli sözleşmelerin unsurları bağımsızlıklarını kaybederler; bunlar yeni bir sözleşme içinde birbirleriyle tamamen karışıp, kaynaşarak bir araya gelirler ve böylece yeni bir bütün oluştururlar. Karma sözleşmeler, çift tipli karma sözleşmeler, birleşik (kombine) tipli karma sözleşmeler ve eklemli karma sözleşmeler olmak üzere üçe ayrılırlar. Bkz. Eren, s. 208; Kuntalp, s. 15 vd.; Antalya, s. 216.

<sup>75</sup> Kendine özgü yapısı olan (sui generis) sözleşmeler, tarafların kanunda düzenlenmemiş unsurlardan oluşan edimlere, yine kanunda öngörülmemiş şekilde ve karşılık ilişkisi içinde yer veren sözleşmelerdir. Bu tür sözleşmelerde taraflar kanunda düzenlenmiş sözleşmelerin unsurlarını içermeyen, bunlar dışında kendilerinin öngördükleri yeni unsurları yeni bir sözleşme yaratmak amacıyla bir bütünlük içinde bir araya getirirler. Bkz. Eren, s. 209; Kuntalp, s. 14 vd.; Antalya, s. 217.

çıkarmakla birlikte bu tip sözleşmelere uygulanacak hükümler, Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 1 düzenlemesine uygun biçimde, o işlerde yaygın olarak belirlenmiş olan teamüller, benzer edim tiplerini düzenleyen tipik sözleşmelere ilişkin tamamlayıcı düzenlemeler dikkate alınarak ve dürüstlük kuralı da gözetilmek suretiyle belirlenmelidir<sup>76</sup>.

Piramit satış sözleşmesinin isimsiz sözleşmelerden hangisine dahil olduğunu tespit edebilmek için öncelikle tarafların sözleşmedeki asli edimleri incelenmelidir. Piramit satış sözleşmesi ile sistemi kuran taraf, bir miktar para veya malvarlığını sisteme üye olan kişiye kazandırmayı üstlenir. Sistemi kuran tarafın vaat etmiş olduğu kazanç, kanunlarda düzenlenmiş bir unsur olmamakla beraber esasen piramit satış sözleşmesine mahsus bir edimdir. Sisteme girerek üye olacak kişinin yükümlülüğü ise sisteme üyelik bedelinin ödenmesi ve aynı şartlar altında yeni üyelerin bulunarak sisteme dahil edilmesidir<sup>77</sup>. Farklı bir anlatımla, katılımcı, sisteme giriş ücretini ödeme ve yeni katılımcılar bulma taahhüdü altına girerken sistemi kuran taraf, (eğer varsa) sözleşmede belirlenen ürünün mülkiyetini devredip teslim etme ile vadettiği kazancı ödeme borcu altındadır. Piramit sistemi kuran tarafın sözleşme ile üstlenmiş olduğu katılımcılara bir miktar kazancın vaat edilmesi unsuru kanunlarda düzenlenmediğinden piramit sistemini kuran tarafın bu yükümlülüğü üyelik sözleşmesine özgü bir edim olarak ortaya çıkar<sup>78</sup>. Bahsi geçen tespitlerden hareketle, bizim de katıldığımız görüşe göre<sup>79</sup> piramit satışlar hem üyelik hem de satış sözleşmesinin unsurlarını taşıması nedeniyle isimsiz sözleşme olarak nitelendirilmeli, isimsiz sözleşme türlerinden ise kendine özgü (sui generis) bir sözleşme şeklinde tanımlanmalıdır<sup>80</sup>.

Piramit satışlarda ortaya çıkan diğer sözleşme, sisteme dahil olacak tüketici ile yapılan sözleşmedir. Bu sözleşmeye ilişkin TKHK'da bir düzenleme bulunmadığından ilgili sözleşme TBK m. 207 anlamında satış sözleşmesi niteliği taşımaktadır<sup>81</sup>. Alıcının ödemeyi üstlendiği bir bedel

<sup>76</sup> Antalya, s. 218.

<sup>77</sup> Ünal, s. 44; Altınbay, s. 133.

<sup>78</sup> Nitekim öğretideki ağırlıklı görüş, karma sözleşmelerin, kanunda yer alan isimli sözleşmelerin unsurlarını taşıması gerektiğini kabul etmektedir. Piramit satış sözleşmesi kanunda düzenlenen herhangi bir isimli ya da isimsiz sözleşmenin unsurlarını oluşturmadığı için bu sözleşmeyi karma bir sözleşme olarak kabul etmek de mümkün değildir. İlgili görüşler için bkz. Ünal, s. 44-45.

<sup>79</sup> Sert Sütçü, s. 2514; Ünal, 45 vd. Ayrıca bkz. ve karşı. Savaş, s. 92 vd.; Altınbay, s. 132-133.

<sup>80</sup> Kuntalp, s. 14 vd.; Sert Sütçü, s. 2514; Ünal, s. 65 vd.; Kılıçoğlu, s. 18 vd.; Aydoğdu ve Kahveci, s. 3 vd.; Aral ve Ayrancı, s. 83 vd.; Cevedet Yavuz, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11. Baskı, Ankara: Beta Yayınevi, 2022, s. 35 vd.

<sup>81</sup> Sert Sütçü, s. 2513 vd.



karşılığında satıcının satılan bir mal üzerindeki hakkı ona devretmeyi borçlandığı sözleşme olarak tanımlanan satış sözleşmesinin konusu taşınır veya taşınmaz bir mal olabilir<sup>82</sup>. Tarafların karşılıklı edimleri incelendiğinde, ilgili sözleşme ile öncelikle üye olacak tüketici borcunu ifa etmekte ve sonrasında ifanın yerine getirilmesini talep etmektedir. Nitekim piramit satış sistemini kuran tarafın gelir elde edilmesi taahhüdü üye olacak tüketicinin ifayı yerine getirmesine bağlıdır. Bu durumda taraflardan her birinin borcu diğer tarafın borcunun karşılığını oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle, piramit satış sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir<sup>83</sup>.

## V. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNDE TARAFLAR

### A. Piramit Satış Sistemini Kuran Taraf

Piramit satış sistemini kuran kişi bakımından TKHK m. 80'de herhangi bir tanım yer almamaktadır. Ancak piramit satış sistemlerinin gerçek ya da tüzel kişiler tarafından kurulması mümkündür. Bu noktadan hareketle, piramit satış sistemini kuran gerçek kişi olabileceği gibi tüzel bir kişilik (şirket, dernek) de olabilir<sup>84</sup>. Sistemi kuran kişilik, bir miktar para veya malvarlığının verilmesi karşılığında diğer katılımcıları sisteme dahil etmektedir. TKHK m. 80 incelendiğinde, gerçekleşmesi neredeyse imkânsız olan bu sistemin kurulması yasaklanmaktadır. Günlük hayatta bu tür yapılanmalar genellikle ticari bir şirket olarak kurulmakta, ticaret siciline tescil edilmekte ve hatta çoğu zaman denetimlerden kaçabilmek adına düzenli vergi ödemektedir. Piramit satış sisteminin çoğu zaman şirket olarak kurulmasının sebeplerinden biri sisteme katılacak olan kişilere güven verebilmektir<sup>85</sup>. Ancak önemle belirtmek gerekir ki şirket faaliyetlerinin yasal zeminde devam etmesi bu sistemin yasadışı olduğu gerçeğini değiştirmez. Zira bu tür piramit satış organizasyonları yaptırımlardan kaçınmak amacıyla genellikle yasal zeminde sürdürebilecekleri bir işkolu üzerinden faaliyetlerini yürütmekte ve uygulamada kendilerini yasal bir pazarlama türü olan

<sup>82</sup> Yavuz, s. 59; Eren ve Dönmez, s. 28; Aral ve Ayrancı, s. 93 vd.; Kılıçoğlu, s. 35; Aydoğdu ve Kahveci, s. 15 vd.

<sup>83</sup> Ünal, s. 68.

<sup>84</sup> Piramit satış sözleşmesinin taraflarından biri olan ve sistemi kuran tüzel veya gerçek kişilik aynı zamanda bu sözleşmenin satıcı tarafı konumundadır. Bkz. Savaş, s. 17-18. Piramit satış sistemini kuran taraf "kurucu irade" olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. Ünal, s. 45.

<sup>85</sup> Piramit satış sistemini kuran tüzel veya gerçek kişilik yapılandığı sisteme uygun bir pazarlama ağı da geliştirmektedir. Bu ağ sayesinde sisteme yeni üyelerin girişi mümkün olmaktadır. Bkz. Altınbay, s. 64.

“network marketing” şeklinde yapılandırılarak faaliyetlerini gizlemektedir<sup>86</sup>  
87.

## B. Dağıtıcı (Distribütör)

Piramit satış sisteminde dağıtıcı veya distribütör olarak ifade edilenler tüketici ve sistemi kuran tüzel kişilik arasında bağlantıyı kuran kişiler olarak tanımlanmaktadır<sup>88</sup>. Esasen kendisi de piramit sistemin müşteri olan dağıtıcılar bu sistemin sadece satış elemanı olarak görev yapmakla kalmaz potansiyel müşterileri sisteme kazandırmak için de çalışırlar<sup>89</sup>. Her dağıtıcı kendi işini yürüten bağımsız bir iş sahibidir<sup>90</sup>. Dağıtıcılar sistem içerisinde pazarlaması yapılan ürünlerin satışı üzerinden kazanç sağlamaktadır. Bu sistemi diğer pazarlama türlerinden farklı kılan unsur ürün satın alan tüketicilerin de pazarlama organizasyonuna dahil olabilmesidir. Diğer bir ifadeyle, sistemden ürün satın alan her tüketici (talep ederse) bu pazarlama ağına girerek ürün satışından gelir elde edebilmektedir<sup>91</sup>.

<sup>86</sup> Savaş, s. 107-108; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1257; Altınbay, s. 63, 86.

<sup>87</sup> Ürünlerin bir satıcı tarafından potansiyel müşterilere ev ya da satış yeri sayılmayan mekanlarda tanıtılıp satışının yapıldığı pazarlama yöntemine doğrudan pazarlama yöntemi denilmektedir. Bu pazarlama türünde faaliyetler yüz yüze ve genellikle müşterilerin ev ya da işyerlerinde yapılmaktadır. Müşterilere çeşitli pazarlama teknikleri kullanılarak tanıtılan ürünler için sipariş alınarak satış gerçekleştirilmektedir. Doğrudan pazarlama içerisinde yer alan doğrudan satış sistemi tek katmanlı pazarlama ve çok katmanlı pazarlama olarak iki türe ayrılmaktadır. Bir iş modelinin satışı anlamına gelen çok katmanlı pazarlamada (multi-level marketing) doğrudan satıcının amacı bu organizasyona yeni üyeler kazandırarak kendisine bağlı bir pazarlama ağı oluşturmaktır. Organizasyona dahil olan bu kişiler belirli bir eğitim süreci sonrasında ve ağ pazarlaması sistemi içerisinde hem ürün satışı yapar hem de ağ pazarlaması içerisinde dahil olacak yeni üyeler kazandırmaya çalışır. Bkz. Elif Avcı, “Network Marketing Sözleşmesi” YBHD, 2022/1, (2022), s. 232-234. Özetlemek gerekirse, piramit satış sisteminde ürün satışı sistemin devam edebilmesi için bir araç iken (asıl gaye daima sisteme yeni üye kazandırmaktır); ağ pazarlamasında ürün satışı sistemin işlemesi için amaçtır. Bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1254; Tokat, s. 58 vd.

<sup>88</sup> Sert Sütçü, s. 2514; Ünal, s. 87; Altınbay, s. 67.

<sup>89</sup> İYDKSY m. 24 incelendiğinde, doğrudan satış ve distribütör kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Buna göre doğrudan satış, herhangi bir doğrudan satış şirketi tarafından istihdam edilsin ya da edilmesin satış temsilcisi, dağıtıcı, distribütör ve benzeri adlarla hareket edenlerin bir mal veya hizmeti kendi evlerinde ya da perakende satış yerleri kullanılmaksızın tüketicinin ev veya iş yaşantısını sürdürdüğü mekânlar gibi iş yeri dışında, tek veya çok katmanlı satış yöntemleriyle tüketicilere sunulmasını öngören pazarlama sistemidir. Bu Yönetmeliğin uygulanmasında doğrudan satış şirketi, mal veya hizmetlerin pazarlanması için doğrudan satış sistemini kullanan satıcı veya sağlayıcı; doğrudan satıcı ise bu sistem içerisinde satış temsilcisi, dağıtıcı, distribütör ve benzeri adlarla hareket edenleri ifade eder.

<sup>90</sup> Sert Sütçü, s. 2514; Ünal, s. 87; Altınbay, s. 67 vd.

<sup>91</sup> Altınbay, s. 68.

### C. Sponsor

Piramit satış sistemini kuran tüzel veya gerçek kişiliğin bir pazarlama ve dağıtım ağı oluşturabilmesi için sponsorlarla (üst hat) anlaşması gerekir<sup>92</sup>. Kurucu ve sponsor arasında yapılan bu anlaşmayla sponsor, piramit satış sisteminden sözleşmeyle belirlenen ürünleri satın almak ve sisteme yeni üyeler sağlayacak bir organizasyonu kurma edimini borçlanmaktadır. Bu yönüyle sponsor hem alıcı hem de satıcı konumda olmaktadır<sup>93</sup>.

Sponsor, esasında bir dağıtıcıya (distribütör) sistemin nasıl işleyeceği konusunda eğitilmesi ile kendi işini nasıl kuracağına öğretilmesidir<sup>94</sup>. Nitekim her sponsor, dağıtıcı sayısını arttırmak suretiyle grubu büyüterek ürün satışlarından daha fazla prim (komisyon) elde etmeyi amaçlar. Piramit satışlarda kişilerin gelir elde etmesi sisteme dahil olan katılımcılardan alınan giriş ücretine bağlı olduğu için sponsorluk bu yönüyle sistemin devamı bakımından hayati önem arz etmektedir<sup>95</sup>.

## VI. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN ÖZEL HUKUK BAKIMINDAN GEÇERSİZLİĞİ

Piramit satış sistemlerinin kurulması ve bu sistemlere üye girişi hukuki bir işlemle mümkün olmaktadır. Nitekim sisteme dahil olmak isteyen katılımcılar bir sözleşme imzalamak suretiyle piramit sistemine girebilmektedir. TKHK m. 80/2 incelendiğinde, piramit satış sisteminin kurulması, yayılması veya tavsiye edilmesinin kesin olarak yasaklandığı görülmektedir<sup>96</sup>. Kanun metni ifadesinden bu tür sistemlerin kurulması ve yayılmasını sağlayan sözleşmelerin de geçersiz sayılması gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Farklı bir anlatımla, ilgili düzenlemenin emredici olması karşısında piramit satış sistemi içerisinde imzalanan her türlü sözleşmenin TBK m. 27 gereği kesin hükümsüz sayılacağı sonucu ortaya çıkmaktadır<sup>97</sup>. Aynı şekilde, piramit satış sisteminin kurulması ve yayılması da TKHK m. 80 gereği açıkça yasaklandığından bu sistemin yayılmasını sağlayan sözleşmeler de kurulduğu andan itibaren geçersizdir. Bunun sonucunda, emredici bir

<sup>92</sup> Dağıtıcının kurmuş olduğu satış ağı veya satış grubu ise "alt hat" olarak isimlendirilmektedir. Bkz. Avcı, s. 243; Ünal, s. 87.

<sup>93</sup> Savaş, s. 18; Altınbay, s. 65.

<sup>94</sup> Sert Sütçü, s. 2514; Ünal, s. 87.

<sup>95</sup> Savaş, s. 18; Ünal, s. 88; Altınbay, s. 65.

<sup>96</sup> Altınbay, s. 151-157; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259; Ünal, s. 103-105 vd.

<sup>97</sup> Çabri, s. 1233; Savaş, s. 15; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259; Altınbay, s. 150, 193.

hukuk kuralının ihlali nedeniyle ortaya çıkan hukuka aykırılık dolayısıyla imzalanmış olan bir piramit satış sözleşmesi de en başından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurmaz. Sonradan herhangi bir işlemle düzeltilemez, belirli bir sürenin geçmesiyle veya tarafların icazet vermesiyle geçerli bir işlem haline gelmez. Hatta emredici kuraldan kaçmak için kanuna karşı hileye başvurulması halinde dahi aynı yaptırım uygulanır<sup>98</sup>. Bu sonuç, tüketicilerin ekonomik çıkarlarını koruma amacıyla da uyum göstermektedir.

Piramit satış sisteminin daha sonra yasal bir müessese olan ağ pazarlamasına dönüşmesi veya sözleşme ile borçlanılan edimlerin yerine getirilmiş olması halinde bile imzalanmış olan sözleşmeler sonradan geçerlik kazanmaz. Bunun sonucunda piramit satış sistemi içinde yapılan bütün sözleşmelerin geçersizliği herhangi bir süreye tabi olmaksızın herkes tarafından ileri sürülebilir<sup>99</sup>. Nihayetinde, TKHK m. 80 düzenlemesi kamu düzenini koruma ve kamu yararına getirilen bir hüküm olduğundan hâkim, kesin hükümsüzlüğü re'sen dikkate alarak piramit satışların kanuni unsurlarının gerçekleştiğini tespit ederse sadece bireysel değil, sistem içerisinde akdedilen bütün sözleşmelerin geçersiz olduğunun tespiti sonucuna varmalıdır<sup>100</sup>.

Kesin hükümsüzlük nedeniyle ortaya çıkabilecek iade taleplerinde ise sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurulmalıdır. Zira kesin hükümsüz sayılan bir hukuki işlem nedeniyle meydana gelen zenginleşme TBK m. 77/2 gereği geçerli olmayan bir hukuki sebebe dayanmaktadır. Haklı bir sebep olmadan başkasının malvarlığı ya da emeğinden zengin olan kişi bunu iade etmekle yükümlüdür<sup>101</sup>. Ancak bu noktada önemle belirtmek gerekir ki bazı durumlarda sebepsiz zenginleşme söz konusu olsa dahi bu gerekçeye dayanarak iade talebinde bulunulamaz. Nitekim TBK m. 81 incelendiğinde, hukuka ve ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi için verilen şeyin geri istenemeyeceği düzenlenmiştir<sup>102</sup>. Buna göre, sisteme giriş için verilen para

---

<sup>98</sup> Emredici hukuk kuralları, tarafların kendi iradeleri ile değiştirmeleri mümkün olmayan kurallardır. Taraflar emredici hukuk kuralının aksine bir hukuki işlem yapsalar bile kendi iradeleri değil kanunun ilgili hükmü esas alınmaktadır. Bununla birlikte kesin hükümsüz sayılan bir hukuki işlem tadil yoluyla geçerli hale gelmez. Bkz. Oğuzman ve Öz, s. 86-87; Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2021, s. 92-93; Çabri, s. 1233; Antalya, s. 138 vd.; Hüseyin Hatemi ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 5. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021, s. 80-83; Ünal, s. 103; Eren, s. 845.

<sup>99</sup> Antalya, s. 130-131; Oğuzman ve Öz, s. 87; Nomer, s. 93.

<sup>100</sup> Bu konuda bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259.

<sup>101</sup> Ünal, s. 105, 109 vd.

<sup>102</sup> TBK m. 81: Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir.

veya malvarlığının hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi için verilmiş olması gerekir. Farklı bir anlatımla, piramit satış sistemine para veya malvarlığı koyan kişi hukuka aykırı bir sonucun gerçekleşmesini biliyor ve bunu istiyorsa sebepsiz zenginleşme hükümlerinden faydalanamaz. Zira yapmış olduğu işlemin hukuka aykırı olduğunun farkındadır. Bu noktada katılımcının hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi kastıyla hareket edip etmediğinin araştırılması gerekir<sup>103</sup>. Her olay özelinde değerlendirme yapılmak kaydıyla, katılımcı, piramit satış yapılanmasını veya işleyişini biliyor ya da bilmesi gerekiyor ise hukuka aykırılığın da farkında olduğu varsayılır. Bu nedenle, piramit satış sistemine bilerek ve isteyerek para aktaran katılımcılar TBK m. 81 gereği bu paranın iadesini talep edemez<sup>104</sup>. Piramit satış sistemine yanıltılarak veya hile ile üye yapılan iyi niyetli kişiler sisteme koydukları meblağı sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre isteyebilirler. Katılımcı, piramit satış sistemini bilmiyor veya bilebilecek durumda değilse hukuka aykırı bir sonucu istediğinden bahsedilmemelidir. Bu durumda katılımcı TBK m. 82'de düzenlenen sürelerle göre iade talebinde bulunabilir<sup>105</sup>.

Piramit satış sistemine giriş için ödenecek bedel taşınır veya taşınmaz bir malvarlığı olarak karşılaştırılabilir. Katılımcı, malik olduğu ve piramit satış sistemine giriş bedeli olarak ödediği bir taşınır ya da taşınmazı ancak istihkak davası yolu ile talep etmelidir<sup>106</sup>. Taşınmazlar bakımından yapılan tescil işlemi, yapıldığı andan itibaren yolsuz tescil hükmündedir. Çünkü aynı hakkın hukuki bir işleme dayanılarak tescille kazanıldığı durumlarda, hukuki sebebin kaynağı borçlandırıcı işlemde hukuka aykırılık söz konusudur. TMK m. 1024 gereği sebebe bağlılık ilkesi söz konusu olduğundan (tescil isteminde geçersizlik bulunmasa dahi) borçlandırıcı işlem geçersiz olmakla tasarruf işlemi de geçersizdir ve bunun neticesinde yapılan tescil yolsuzdur<sup>107</sup>. Sisteme giriş için imzalanan üyelik sözleşmesinin kesin hükümsüz olması

<sup>103</sup> Eren, s. 899-900; Ünal, s. 111 vd.

<sup>104</sup> Oğuzman ve Öz, s. 87; Altınbay, s. 187-191 vd.; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1260 vd. Bir görüşe göre, piramit satış sistemine katılanların yerine getirmiş oldukları edimi TBK m. 81 kapsamında geri isteyememesi, ilgili hükmün düzenlenme amacı ile örtüşmemekte ve tüketiciyi mağdur etmektedir. Bkz. Altınbay, s. 192 vd.

<sup>105</sup> Nomer, s. 324; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1260-1261; Altınbay, s. 192; Ünal, s. 106 vd.

<sup>106</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259; Altınbay, s. 194. Bu konuda bkz. ve karşı. Kasım vd., s. 109.

<sup>107</sup> Lale Sirmen, *Eşya Hukuku*, 9. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 245; Jale Akipek ve Turgut Akıntürk, *Eşya Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s. 446 vd.; M. Kemal Oğuzman ve Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, *Eşya Hukuku*, 23. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021, s. 298-299 vd.; Şeref Ertaş, *Eşya Hukuku*, 15. Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 2020, s. 93; Hüseyin Hatemi ve Rona Serozan ve Abdulkadir Arpacı, *Eşya Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991, s. 57-58; Eren, s. 845.

nedeniyle taşınmazı haksız olarak elinde bulunduran sistem kurucularına karşı açılacak dava aynı nitelikte bir davadır<sup>108</sup>. Piramit sistemi kurucularının, sisteme koyulan malvarlığını iyiniyetli üçüncü kişiye devretmesi halinde katılımcı ancak sebepsiz zenginleşme gerekçesiyle talepte bulunabilir<sup>109</sup>. Nitekim, taşınmazı devralanın bunu daha sonra iyiniyetli bir kimseye devretmesi halinde iyiniyetli kazanım korunmaktadır<sup>110</sup>.

Bu noktada tartışılması gereken husus TBK m.81'de düzenlenen iade engelinin taşınmazlar için geçerli olup olmayacağıdır. Bir görüşe göre, TKHK m. 80 hükmü, tüketici mağduriyetini önleme ve tüketicilerin korunması amacıyla getirilmiş olduğundan katılımcı, sisteme koymuş olduğu taşınmazı TMK m. 683 ve TMK m. 1025 gereği talep edebilmelidir. Aynı görüş, sisteme katılan ve tüketici sıfatına sahip kişilerin hukuka ve ahlaka aykırı bir sonuç istemelerinin düşünülmesinin güç olduğunu belirtmekte ve piramit satış sistemi için kurulan sözleşmede zayıf taraf olduklarını ifade etmektedir<sup>111</sup>. Farklı bir görüş, önceki görüşle benzer şekilde, TBK m. 81 hükmünün düzenlenmesindeki koruma amacına paralel olarak TBK m. 81 hükmünün kıyasen aynı talepler bakımından da uygulanabileceğini belirtmektedir<sup>112</sup>.

Katıldığımız görüşe göre, katılımcının piramit sistemine giriş bedeli olarak ödemesi kararlaştırılan ve iyiniyetli üçüncü kişilere devredilmemiş taşınmazlar için katılımcının istihkak talebi TMK m. 2/2 gereği hakkın kötüye kullanılması yasağı kapsamında değerlendirilmelidir<sup>113</sup>. Piramit satış sistemine dahil olmak adına taşınmaz mülkiyetini devreden katılımcı bu taşınmazı hukuka aykırı bir sonuca ulaşmak amacıyla devrettiği için TBK m. 81'e göre verdiği şeyi geri isteyemez. Nitekim katılımcı hukuka ve ahlaka aykırı bir sonucu istediğinin bilincindedir. İade talebinde bulunan

<sup>108</sup> Bir kısım yazarların "istihkak" terimini "aynı istihkak" şeklinde kullandığı görülmektedir. Bkz. Ünal, s. 108 vd.; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1259.

<sup>109</sup> Altınbay, s. 194; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1261. Sebepsiz zenginleşme davası, mülkiyet hakkının haklı bir sebep olmaksızın karşı tarafa devredilmiş olduğu hallerde açılabileceği için istihkak talebinin öne sürülebileceği hallerde sebepsiz zenginleşme davası açılmaz. Zira mülkiyet hakkı karşı tarafa geçmemiştir. TMK m. 683/2 bu gibi hallerde gerçek malike taşınır veya taşınmaz malın zilyetliğinin geri verilmesini sağlamak için aynı nitelikte bir istihkak davası hakkı tanımıştır. Eski malik bu amaçla TMK m. 1025'e göre taşınmazlarda tapu kütüğünün düzeltilmesi davası da açabilir. Taşınırılar bakımından açılacak dava TMK m. 991'de düzenlenmiş olan taşınır davasıdır. Bkz. Eren, s. 845-846; Oğuzman ve Öz, s. 128 dn. 398; Akipek ve Akıntürk, s. 446. Karş. Ünal, s. 108 vd.

<sup>110</sup> Eren, s. 846; Nomer, s. 319.

<sup>111</sup> Altınbay, s. 192-194.

<sup>112</sup> İsmet Sungurbey, *Medeni Hukuk Eleştirileri III, Borçlar Yasası Madde 65'teki Kuralın Uygulama Alanı Üstüne*, İstanbul, 1971, s. 140 vd. Bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1262.

<sup>113</sup> Eren, s. 846; Türkmen ve Aydoğdu, s. 1262; Ünal, s. 112-114.

katılımcının açacağı istihkak davasında mahkeme, katılımcının hukuka ve ahlaka aykırı bir sonuç elde etme kastının varlığından hareketle hakkın kötüye kullanılması yasağını gerekçe göstererek açılan davayı reddetmelidir<sup>114</sup> <sup>115</sup>. Eğer katılımcı hukuka aykırı bir sonuca ulaşma kastı taşımıyor veya bunun bilincinde değilse ya da bu durumu bilmesi gerekmiyorsa (iyiniyetli üçüncü kişiye henüz devredilmemiş) taşınmazın iadesini talep etmesi mümkündür<sup>116</sup>.

## VII. PİRAMİT SATIŞ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Piramit satış sözleşmesi yukarıda ifade edildiği üzere üyelik sözleşmesi ile satış sözleşmesi neticesinde ortaya çıkan kendine özgü (sui generis) bir sözleşmedir. Sözleşmelerin sona erme sebeplerinden olan ölüm ve fiil ehliyetinin kaybedilmesi gibi hallerde sözleşme sonlanır. Piramit satış sözleşmesinin diğer bir sona erme sebebi sözleşme ile yüklenen edimlerin yerine getirilmesi diğer bir ifadeyle ifa edilmiş olmasıdır. Sisteme katılan üye, imzaladığı sözleşme ile yüklediği (ürün satışı, yeni üye bulma, bir miktar para veya malvarlığı koyma vb.) edimleri yerine getirmekle borcunu ifa etmiş

<sup>114</sup> Türkmen ve Aydoğdu, s. 1262; Ünal, s. 114-155 vd. Aksi görüşte, Tokat, 55 vd.; Altınbay, s. 193 vd. Yazarlara göre TBK m. 81 hükmünün katı bir şekilde uygulanması TKHK m. 80 hükmünün düzenleme amacı olan tüketicinin korunması fikrine aykırılık oluşturmakta ve TBK m.81'in uygulanmasıyla katılımcılar hukuki korumadan mahrum kalacağı için piramit satış sistemini kuranlar ödüllendirilmiş olacaktır. Kanaatimizce mahkeme, her somut olaydaki duruma göre, katılımcının sisteme giriş amacını, beklentisini, sistemin varlığından haberdar olup olmadığını veya sistemin işleyişi konusunda bilgi sahibi olup olmadığı ile katılımcının eğitim düzeyini, ekonomik durumunu da göz önünde bulundurarak bir karara varmalıdır. Ancak bu sayılanlar arasında en önemli kriter, katılımcının başka katılımcıları da sisteme üye olarak dahil edip etmediğinin araştırılmasıdır. Zira katılımcı potansiyel üye bulma arayışı göstermiş ve sisteme üye kazandırmışsa artık piramit satış sisteminden haberi olmadığını iddia edememelidir. Bu şekilde piramit sistemin varlığından haberi olan ile bu sistemden habersiz katılımcılar arasında hakkaniyetli bir sonuca ulaşılması mümkündür.

<sup>115</sup> Piramit satış sistemi kapsamında sistemi kuran ve/veya işleten kişilerin katılımcılara vermiş olduğu ürünlerin iadesine ilişkin aynı talepler de benzer gerekçeyle reddedilmelidir. Böyle bir durumda mahkeme, TBK m. 81'e göre dava konusu malın devlete mal edilmesine karar veremez çünkü bu imkân sadece sebepsiz zenginleşme talepleri için geçerlidir. Bkz. Türkmen ve Aydoğdu, s. 1262; Eren, s. 849-850; Sirmen, s. 245-248 vd.

<sup>116</sup> Piramit satış sistemine üyelik bedeli için verilen bir taşınırın iadesi için dava açmak teoride mümkün olmakla birlikte bu talebin haklı bir nedene dayandığı tartışmalıdır. Zira TMK m. 989'da düzenlenen taşınır davalarının ancak o taşınırın irade dışı elden çıkması halinde açılacağı hüküm altına alınmıştır. Halbuki piramit satış sistemine üye olabilmek için verilen bir taşınırın irade dışı elden çıkması gibi bir durum söz konusu değildir. Taşınır, malikin rızasıyla elden çıkmaktadır. Piramit satış sistemi için imzalanan üyelik sözleşmesinin kesin hükümsüz olması bu gerçeği değiştirmez. Bu sonuçtan hareketle, zilyetliğin devredildiği ancak dayanılan hukuki sebebin geçersiz olduğu hallerde istihkak talebinde bulunulması doğru görünmektedir. Bkz. Ünal, s. 112 vd.; Akipek ve Akıntürk s. 191-194. Ayrıca bkz. ve karş. Tokat, s. 56 vd.

olur. Sözleşmede belirlenen bir miktar ürün satışı ve bu satıştan elde edilen gelirin paylaşılması söz konusu ise katılımcı elde ettiği kazanç üzerinden sözleşmede kararlaştırılan bedeli sistem içerisine aktarmalıdır. Sözleşmenin herhangi bir nedenden dolayı sona ermesi piramit satış sözleşmesinin sadece o katılımcı açısından sonlandığı anlamına gelir<sup>117</sup>. Sistemin tamamen sonlanması genellikle kolluk kuvvetlerinin müdahalesi veya yeni üyelerin sisteme katılımlarının yavaşlaması ya da tamamen durması sonucunda gerçekleşir.

Piramit satış sistemi kapsamında imzalanan üyelik sözleşmesinde yer alan üyelikten çıkarılma koşullarının gerçekleşmesi durumunda katılımcı üyelikten çıkarılabilir. Aynı sözleşmede katılımcının sistemden çıkma şartları düzenlenmişse katılımcı bu şartlara dayanmak suretiyle sistemden çıkma hakkına sahiptir. Her iki durumda da yani çıkma ve çıkarılma hali sözleşmenin sona erme nedeni olarak kabul edilmelidir.

## SONUÇ

Piramit satış sistemi, katılımcılara emek harcamadan gerçekleşmesi güç hatta olağan dışı kazanç vaat etmektedir. Yüksek katılım ücretinin sisteme ödenmesi ise mağduriyet yaşanmasının en temel sebebidir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m.1 incelendiğinde ilgili hükmün amaçlarından birinin tüketicinin ekonomik çıkarlarını korumak olduğu görülmektedir. Bu amaca paralel olarak düzenlenen TKHK m. 80 hükmü de esasen tüketicilerin maddi çıkarını korumaya yönelik bir düzenlemedir. Piramit satış sözleşmesi kapsamında distribütör tarafından verilen ürünler genellikle işlevsiz ve kullanışsız olmaktadır. Nitekim bu ürünler katılımcının para kazanıp gelir elde edebileceği türden ürünler değildir. Diğer bir ifadeyle, piramit satışlarda ürün veya hizmet satışıyla kazanç elde edebilmek mümkün değildir. Zira piramit sistemler bir ürün veya hizmet satışından ziyade yeni üyelerin giriş ücretini ödeyip sisteme dahil olmasıyla işleyen bir organizasyondur.

Günümüzde modern piramit sistemleri yurtdışı merkezli dijital ortamlarda kurulmakta ve sisteme giriş ücret ödemeleri de çoğunlukla kripto paralar üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle sisteme üye olmak için ödenen meblağların geri alınması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Yurt dışı merkezli şirket veya kişiler tarafından kurulup işletilen modern piramit sistemlerinin Türkiye'de gerektiği gibi takip edilerek yaptırım uygulanmaması halinde yeni mağduriyetler yaşanması olasıdır. Zira dijital

---

<sup>117</sup> Sert Sütçü, s. 2516.



piramit sistemi olarak da adlandırılan bu tür yapılanmalar anonim ve merkeziyetsiz olmalarından dolayı gelişen teknolojiyi açıkça istismar etmektedir. Nitekim dijital piramit satış sistemleri sadece kripto paraları değil blok zincir teknolojisini de kullanarak yeni iş modelleri kurulumuşçasına potansiyel katılımcıları etkilemektedir. Böylece piramit satış sisteminden elde edilen yasa dışı kazanç yasal hale gelmekte ve hukuki denetimden de kaçılabilir. Piramit satış sistem şemasının çözümlenmesi dolandırıcılıkların önüne geçilmesi için önemli bir çözüm olmakla birlikte dünya'da özellikle dijital piramit satış sistemlerinin önlenmesi adına makine öğrenimi gibi yazılım teknikleri uygulanmaya başlamıştır. Bu nedenle, sadece kolluk kuvvetlerinin değil piramit satış sistemlerini denetlemesi gereken ilgili bakanlık ve diğer idari kurumların da acil olarak teknolojik alt yapı yatırımlarını tamamlayarak denetimlerini sıklaştırması gerekmektedir. Özellikle sosyal medya ve diğer internet platformlarında faaliyetlerini maskeleyerek yeni üye bulmaya çalışan bu tip yapılanmaların ancak yeni nesil yapay zekâ teknolojileri ile takibi mümkündür.

Tüketicilerin korunması adına getirilen TKHK m. 80 düzenlemesi olumlu olmakla birlikte denetimlerin yetersizliği göze çarpmaktadır. Bazen internet üzerinden bazen de finans sistemi üzerinden kurulan bu tür yapılanmalar önemli mağduriyetler yaratmıştır. Piramit satış sisteminin denetlenmesi sadece tüketicilerin ekonomik çıkarını değil kamu düzenini de ilgilendiren bir konudur. Bunun sonucu olarak piramit satış sistemi kurmanın yanında bu sistemin tavsiye edilmesi de yasaklanmıştır. Hatta bu sisteme üye olmayan kişilerin dahi piramit satış sistemini tavsiye etmeleri yasaktır. Bu şekilde yasa koyucu sistemin yaygınlaşmasını önlemek istemektedir. Denetimlerin yapılmasında kamu yararının olduğu açıktır ancak bu tür sistemlerin kurulup faaliyetlerine devam etmesini önlemek ancak ciddi bir teknoloji altyapısının varlığı yanında sıkı denetimlerle mümkün olabilir. Piramit satış sistemine bilerek ve isteyerek üye olan katılımcıların idari veya cezai bir yaptırımla karşılaşmak yerine (istisnalar haricinde) mağdur olarak algılanmaları ise ayrı bir ironi olarak dikkat çekmektedir.

## KAYNAKÇA

- Akipek, Jale ve Turgut Akıntürk. *Eşya Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009.
- Akipek Öcal, Şebnem. "Akipek Şerhi", Milli Şerh (Edt. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, 2016: (s. 40-60).
- Akipek Öcal, Şebnem. "Vekalet İlişkileri", Borçlar Hukuku Özel Hükümler, (Edt. M.Turgut Öz), Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023, (s. 697-722).
- Akipek Öcal, Şebnem ve İlhan Kara. *Tüketici Hukuku Dersleri*, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021.
- Altınbay, Büşra. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uyarınca Piramit Satış Sözleşmeleri" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019.
- Antalya, O. Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, İstanbul: Legal Yayınevi, 2015.
- Aral, Fahrettin ve Hasan Ayrancı. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2022.
- Avcı, Elif. "Network Marketing Sözleşmesi" YBHD, 2022/1, (2022): (s. 229-278).
- Aydoğdu, Murat. *Tüketici Hukuku Dersleri*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Aydoğdu, Murat ve Nalan Kahveci. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- Bulut, Esra. "Klasik Ponzi Girişimcilikten Dijital Ponzi Girişimciliğe: Benzer Taktikler, Farklı Platformlar", Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 14/22, (2022): (s. 18-54).
- Çabri, Sezer. *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Develi, Ahmet Mertcan. "Dolandırıcılık Suçunun Bir İşleniş Şekli Olarak Piramitsel Dolandırıcılık Suçu", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.
- Durak, Yasemin. "Güven Sorumluluğu ve 'Culpa In Contrahendo'", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25 (1), (2017), (s. 239-288).
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2015.
- Eren, Fikret ve Ünsal Dönmez. *Eren Borçlar Hukuku Şerhi*, Cilt: IV, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2023.
- Ertaş, Şeref. *Eşya Hukuku*, 15. Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 2020.
- Hakeri, Hakan. "Zincirleme Piramitsel Oyunlar Düzenleme Suçu", Yargıtay Dergisi, 27/1-2 (2001): (s. 137-172).
- Hatemi, Hüseyin ve Emre Gökyayla. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 5. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021.
- Hatemi, Hüseyin, Rona Serozan ve Abdulkadir Arpacı. *Eşya Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991.
- İnal, Emrehan ve Başak Baysal. "Tuzak Pazarlama (Ambush Marketing)" İÜHFİM, LXIV/1 (2006): (s. 195-235).

- Jory, Rakesh Surendranath ve Mark J. Perry. "Ponzi Schemes: A Critical Analysis" Journal of Financial Planning, (2011). <https://ssrn.com/abstract=1894206> (erişim: 10.03.2024).
- Karakocalı, Ahmet ve Ali Suphi Kurşun. *Tüketici Hukuku*, İstanbul: Aristo Yayınevi, 2015.
- Kasim, Eley Suzana, Norlaila Md Zin, Hazlina Mohd Padil ve Normah Omar. "Ponzi Schemes and its Prevention: Insights from Malaysia", Management&Accounting Review, 19/3 (2020): (s. 89-118). <https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/42272/1/42272.pdf> (erişim: 20.03.2024).
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 4. Bası, Ankara: Turhan Yayınevi, 2022.
- Kuntalp, Erden. *Karışık Muhtevalı Akit*, 2. Baskı, Ankara: Banka ve Ticaret Enstitüsü Yayınları, 2013.
- Oğuzman, M. Kemal ve M. Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.1, 19. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Oğuzman, M. Kemal, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir. *Eşya Hukuku*, 23. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021.
- Nomer, Haluk N. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi, 2021.
- Savaş, Abdurrahman. *Network Marketing Sözleşmesi*, İstanbul: Der Yayınları, 2016.
- Sert Sütçü, Selin. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun M. 80 Hükümüne Göre Piramit Satışlar" Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22/3 (2016): (s. 2505-2519).
- Sirmen, Lale. *Eşya Hukuku*, 9.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Solodky, Howard N. "Prohibiting Pyramid Sales Schemes: County, State and Federal Approaches to a Persistent Problem" Buffalo Law Review, 24 (3), 1975: (s. 877-914).<https://digitalcommons.law.buffalo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2114&context=buffalolawreview> (erişim: 05.05.2024).
- Stone, Ralph E. ve Jerome M. Steiner Jr. "The Federal Trade Commission and Pyramid Sales Schemes" McGeorge Law Review, 15 (3), (1984): (s. 879-898).
- Tajti, Tibor. "Pyramid and Ponzi Schemes And The Repercussions Of The Differing Regulatory Approaches Hungarian Developments In The Light Of Contemporary Global Trends" Hungarian Journal Of Legal Studies, (62) 2021: (s. 24-74). <https://akjournals.com/view/journals/2052/62/1/article-p24.xml> (erişim: 03.05.2024).
- Tokat, Hüseyin. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Piramit Satış Sistemleri" Terazi Hukuk Dergisi, 13/146 (2018): (s. 54-68).
- Türkmen, Ahmet ve Burçin Aydoğdu. "Piramit Satış Sistemleri", Milli Şerh (Edt. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner), İstanbul: Aristo Yayınevi, (2016): (s. 1245-1268).
- Ünal, İklimya Nur. *Tüketici Hukukunda Piramit Satış Sistemi*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Yavuz, Cevdet. *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 11.Baskı, Ankara: Beta Yayınevi, 2022.